

non posset, omnibus ferè mortalibus datum hoc priuilegium consequeretur: nullus enim artifex, nullus caupo, aut stabularius, nullus faber, fullo, laoticus, mercator, aut tonsor, aut quibet alius esset, qui saltem prædiolum non emeret, ut illud per operarium colendo, hac securitate gauderet: qui omnes cum capi possint ex traditis per dominum. Covarr. lib. 2. variarum resolut. capit. 1. num. 3. non est intelligendum, pragmaticam hanc, quatenus agricolam in vincula conijci prohibet, ad eos esse extendendam, qui agriculturæ non assistunt: nam id omnino requirit text. in d. authentic. agricultores, & text. in cap. fin. de tregua & paces, scilicet, ut in agricultura existentes non capiantur, & secundum istud ius commune hæc Regia lex est intelligenda, l. 2. C. denoxalib. act. eap. cum dilectus, de consuet. Bartol. in l. omnes populi num. 55. ff. de iustit. & iure, Panor. consil. 19. in principio. vol. 1. cum traditis à Roxas in epit. suocessionum capit. 3. num. 38. & corroboratur ex eo, quod ad hoc ut agricola capi non possit, eius personæ ministerium desideratur, & sic ad hoc beneficium consequendum non sufficit id per alium id implere. Pro quo expendo textum in l. vnica, §. ne autem, C. de caducis toll. versic. fin. verò talis, & ibi notat Bald. n. 3. cui consonat text. in Liobemus, ibi: *Manu sua, &c.* C. de erogat. milit. annon. lib. 12. ubi is, qui manu, voce, & persona propria, aliquid facere tenetur, non potest id per aliū explere. Quod facit ad questionē, an Doctor cōsequatur salariū, legens per substitutū? In quo DD. si nullum subsit impedimentū, docere, aut legere per substitutum non posse dixerunt, ut constat ex Cino in d. §. ne autem, & ex Bald. ibi, n. 5. Bart. in l. nemo est qui ne-
sciat, n. 1. & ibi Ioā. de Imol. ff. de duob. reis, l. asin l. que-
cunque

Comment. Pragmaticæ

cunque, n. 12. ff. de officio eius, cui mand. est iurisdic-
 Panormit. in cap. extrinsecus, §. qui vero, in repet. n. 6.
 de prebend. & dignit. & latè Felin. in cap. fin. §. his au-
 tem de offic. & pot. iudicis de leg. Idèq; opinor in me-
 dico procedere, vt non possit per substitutum curare,
 necesse curans adipisci possit salarium, cum non omnes
 operæ sint eadem, l. si non sortem, §. liberrus, ff. de con-
 dict. indebiti, vbi ex varietate personarum operæ va-
 riorur, & ibi notat Iason n. 12. & communiter DD.
 & text. in l. inter artifices, ff. de solut. vbi Vlpianus ait:
Inter artifices longa differentia est, & ingenij & natura, &
doctrina, & institutionis. Pro quo etiam adduco textum
 in l. si pupilli, §. fin. ff. de neg. gestis, & quæ notat Greg.
 Lopez in l. 9. tit. 15. p. 7. gl. 2. et si contrarium consuetu-
 dine obrentum sit, quæ consuetudo iō terminis valida
 est, vt dicit Bartol. in d. l. nemo, vbi sup. quia consuetu-
 do loci contractus est inspicienda, l. si fundus, ff. de cui-
 dicio. Greg. in l. 15. tit. 1. p. 1. verbo, *Postura o yerro*, Al-
 ber. Bruo in tract. de statutis exclud. form. q. 25. Gozad.
 in col. 49. n. 11. & 17. & Ioan. de Lecetier de primog.
 lib. 2. q. 7. Sed in laboratoribus, & rusticis non inue-
 nitur consuetudo, vt per substitutum laborent. Ius igitur
 in eis erit seruandum. Idem iō notario verificari nō
 dubito, qui ipse per se ipsum, & nō per substitutū of-
 ficiū id exercere debet, idem Bald. in d. §. ne autem,
 n. 22. & facit text. in l. 55. tit. 18. p. 3. & pragmatica Re-
 gia Matriti anno 1590. quæ officium tabellionatus lo-
 cari, & per alium, quàm per ipsummet tabellionē exer-
 cere prohibuit. Et quia priuilegia, quæ milibus, vt di-
 xi concedi solent, in casu glossæ receptæ in l. nepos
 proculo, ff. de verborum significatione, & de quibus
 Ocellora de nobilitate, 5. parte, cap. fin. o. 3. tunc verum
 est

eſt obtineri, quando in armata militis, & expeditione
 ſunt, vt in d. l. miles, & l. item ſi miles. ff. de re iud. ibi:
Miles, qui ſub armata militia ſtipendia meruerit. Et ibi:
Item miles, qui ſub armata militia, gl. 1. in l. milites omnes.
 ff. ex quibus cauſis maiores: vbi ſex neceſſaria requirū-
 tur ad hoc, vt quis miles vocari poſſit: ſic text. in l. 1.
 de militari teſtamento, & in §. 1. inſtit. eod. tit. l. ex eo
 tēpore, cum l. ſequenti. C. eod. tit. & ibi Bart. vbi dicit,
 Quid milites noſtri temporis, qui nō occupantur pro
 republica, non habent priuilegium militum, & ſequi-
 tur. Paul. Caſtren. in d. l. 1. C. de milit. teſtam. idem Bart.
 in l. veterani. ff. ad l. Falcidiam, & in l. 1. C. negotiatores
 ne militent, lib. 12. l. 4. tit. 1. part. 6. & ibi Gregor. Lop. in
 gl. 1. Idq; latiſſimē proſequitur alijs citatis Ioann. Ma-
 tteo. in ſtylo chācell. tit. 1. prēmoneo. 17. caſu 20. decla-
 ratione 9. §. 2. gl. 4. nu. 8. & 9. Item ſcholares ad hoc, vt
 priuilegijs ſcholarium gaudeant, debent ſtudere, & in
 ſcholas ingredi, vt dicit Raphael Cuman. io l. 1. ff. ſo-
 lut. matrim. per textum in l. qui duas. §. penult. ff. de
 excuſation. tutorum, Bartol. in l. qui ſub prætextu. C.
 de collat. & cart. & n. 1. lib. II. Rebut in tract. de priui-
 legijs ſcholarium in 3. priuilegio, n. 11. licet alij contra-
 rium ſentiant, vt videre eſt apud Petrum Dacñas in
 reg. 213. in limitat. 2. vbi Doctorum opiniones concor-
 dat. Item, quia quando quis ad eccleſiam curatam pro-
 mouetur, alijs hanc curam promotus committere nō
 poteſt, nec parochus officium id per ſubſtitutum ex-
 pedire poterit, quin ipſe reſidere debeat, vt eſt text.
 in cap. ſin. §. ſin. de offi. & poteſt. iudicis delegati, text.
 in cap. is cni, eod. tit. lib. 6. Panormit. in cap. extirpan-
 dz. §. quia vero, nu. 3. verſ. & prædictorum ratio. Idq;
 renouat ſacrum Concilium Trident. in ſeſ. 6. cap. de
 refor-

Comment. Pragmaticæ

reformat. & in sess. 23. in cap. 1. de reform. & iterū in sess. 14. de reform. versic. prætereā.

Nobilibusque etiā privilegia concessa sunt, ne pro debitis civilibus carceri mancipentur, & alia quæ colliges ex Chassan. in catal. gloriæ mundi in 8. part. cōsiderat. 24. cum omnibus sequentib. & ex Tiraq. de nobilit. à cap. 20 & ex Otalora de nobilit. 5. part. cap. vltim. Tamen requiritur, vt in ipsius nobilitatis actibus existant: nam si vilibus artificijs, & mercimonijs se ingerant, ea proxinus amittent. l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. vbi Lucas de Pena, & Ioann. de Platea, & in l. si cohortalis in fine. C. de cohortibus cod. l. b. l. 12. tit. 2. l. p. 2. ibi: *Dezimos, que no deve ser ome enuillero, que por su persona anduiesse faziendo mercaderia.* Et ibi Greg. notat in verbo, *Por su persona*, text. in l. nobiliores. C. de commercijs & mercat. latissime Tiraquel. de nobilit. à cap. 27. cum multis sequent. Mexia Ponte in pragm. panis concl. 6. num. 23. & sequent. & optimè Sarmicor, lib. 1. selectarum interpretatio num. cap. fin. num. 2. vbi ait, & cū per vilia artificia reliqua nobilitatis privilegia amittantur, non tamē id amittitur, quod à tributis liberat: quod tūc procedit, quando per nobilem tale officium pro sustentatione vitæ exercetur: nam non amittet privilegium collectas non soluendi, licet reliqua amittant: & ita id intelligit Lucas de Pena in l. vltima, colum. 3. C. de fund. limit. lib. 11. Potius etiā vbi sup. num. 45. Pro quo ego pondo verba posita in curijs de Madrid celebratis. anno 1593. ibi: *Que se les guarden sus privilegios a los nobles hōesidalgo*, acū velint ibi verba illa, vt illis qui artibus mechanicis, & vilibus officijs se mancipāt, talia privilegia non obseruentur, cum hi non nobiles, sed abiecti, infimij, ac humiles potius appellari debeant.

text.

In fauorem rei frum. Lib. II. 79

text. in l. humilem, C. de incestis nuptijs, & in l. 1. C. de natural. liberis istos enim negotiatores sordidos homines appellat idem Lucas de Pena in d. l. nequis. Et expresse, quod huiusmodi homines mechanicis officijs intenti nobiles non sint, tenet Antonius in tubr. ne clerici, vel monachi, Cepola in tract. de Imperat. milite eligendo, in materia nobilitatis in 18. opinione, & Mexia vbi sup. in d. n. 23. versic. ex eo, & Ocalora de nobilit. 2. parte 3. partis in cap. 5. n. 15. ubi refragetur Garcia de nobilit. gl. 1. §. 1. a num. 58. vbi constanter affirmat, nobilitatem per exercitium villis artis non amitti, quod intelligit de ea, quæ iure sanguinis acquiritur, & à maioribus derivatur, quoad ius non collectandi, cum Pontio & Sarmiento vbi sup. Nec minus intelligendum est eo casu, quo nobilis mercaturam exerceret: tunc enim non existimarem, iura amitti nobilitatis, ut voluit de iure Regni text. in l. 4. tit. 19. lib. 5. Noue Compilat. vbi inquit text. *De aquí adelante ningún mercader que se alçare, no pueda gozar, ni goze del privilegio de la hidalguia.* Et sic inferitur ex ea, quod si nobilis non decoxerit, per id quod mercaturam exercent, nobilitatem non amittet, ut notauit ibi Ioan. Matien. in gloss. 1. numeri. 2. & Azenedo ibidem in princ. vbi ad alia etiam loca se remittit, in quibus latius hanc questionem reassumpsit. Ego autem hæc omnia longiori sum persecutus sermone, ut mei instituti excellentiam melius patefaciam; quippe cum videam per exercitium agriculturæ, & operæ rusticitatis nobilitatem non amitti: nam si per mercaturam non amittitur, multo minus per agrorum culturam, tanquam rem excellentiorem, erit amittenda. Idque Romanorum exemplo traditur: nam ex illis, qui nobiles appellabatur, mercaturam ut rem vilem, atq; abiectam

Commenti pragmaticæ

iocundam contemnebant, cultui agtorum, & rei rusticæ vacante, gregis, atque armentorum curam gerere, quæ istam viro nobili dignum arbitrabantur, ut ex P. gio retulit idem Oloro de nobilit. l. 5. parte prin. cap. 2. n. 3. & generaliter, quodd nobilis suis manibus in proprijs fundis rem rusticam exercens nobilitatem non amittat, decisum & conclusum fuit in Parlamento Delphinatus, ut traditur à Guidone in decis. 41. fuit dubitatum si nobiles, & in decisione 296. nobiles etiam, col. ultim. versic. sed utrum nobilis, & in decis. 392. sed quid de nobilibus. Optimè etiam id asserit Guill. Bened. io cap. Rainutius verb. dotem. quam ei dederat, n. 51 de testament. & constanter affirmat Alejar. de præsump. in regul. 1. in præsump. 48. n. 9. vbi Persij carmina allegat, & ex his refert idem Tiraquellus in d. tract. de nobil. in c. 32. n. 2. & nouissimè Gutierrez in consil. 1. num. 7.

- 5 Ac pro hac vera resolutione, agricolam, qui capi non possit, illum debere esse, qui agrum colat, & in agricultura soleat existere laborans, & alia huiusmodi opera faciens, præter dicta supra exempla, hoc ultimo, & excellentiori cõtentus erit: quia omnis homo professionem suam operibus debet ostendere, iuxta textum in cap. canete 22. q. 5. vbi Ambros. ait: Non solum in fabulosis verbis, sed etiam in similibus operibus mendacium est: mendacium namque est, se Christianum dicere, & opera Christi non facere: mendacium est episcopum sacerdotem & clericum se profecti, & contraria huic ordini operati; & sic in hoc casu agricolam se esse non probabit, qui opera agricolæ non fecerit: nam ipsius agricolæ industria in cultura terræ plurimum potest, cuius hominis industria in dubio cõsetur electa, ut traditur in l. fidei commissi. §. fin. versic. si quis, & ibi Bart. ff. de leg. 3. text. & Bart. in l. inter artifices, ff. de

ff. de solut. & sic per alium id explicare non potest, saltem ad priuilegium consequendum, ut colligitur ex sententia Bart. in l. per t. ac. C. de erogat. milit. annon. lib. 1. quibus ad text. in l. denique. §. penultimo. ff. de minoribus. l. si quis arbitrato. ff. de verbor. oblig. l. vniuersa. §. ne autem. C. de caducis tollendis, & Panorm. in cap. fin. §. is autem nu. 5. & latè n. 6. de offi. & potest. iudicis deleg. Sed ego non inficior textum in d. Authent. agricultores ibi, Dum villis insident, sic accipiendū nō solum agricolas, dum in labore agriculturæ existunt, sed etiam dum ea, quæ necessaria sunt præparant, capi non posse; & sic sunt concordandæ opiniones à Doctoribus diuersimode acceptæ, nam licet Bart. in l. 1. C. de agricol. & censit. lib. 11. & Alexand. in l. 1. ff. de feriis, dixerint non cōcedi ferias, nisi in ipsis messibus, & vinemijs occupatis, & è contra Ioann. de Imol. in cap. fin. & ibi Panorm. in num. si. de feriis, & Speculator in eodem tit. in §. i. versic. item nota, conueniūt, feriis istas etiam alijs, quàm rusticis & colonis, utpote artificibus & clericis, & militibus concedendas: eam ista opinio intelligi debet, quando eorum cura, & consilio prouideri fructibus poterat; nam quando de grano & vino prouidendum est, ferie conceduntur, ut inquit Angelus in l. Præsides. ff. de feriis. Ac non minus laboras per substitutum, quando eius diligentia & consilium. aut interuentus necessarius esset, proculdubio capi non posset, nam in hoc modo verba huius pragmatice cōgrue intelliguntur à i: *Que por sus personas, o por sus criados,* nam non modicam videtur præstare opem, qui cōsiliū præstat, ut inquit Bart. in l. i. furti. §. ope, num. 2. ff. de furtis, sicuti etiam assilens maleficio, auxilium præstare præsumitur, licet arma nō minuat, sive extrahat,

Comment. pragmatica

extahat, vt tradidit Innocētius in cap. fio. de clerico
 percussore, Bald. in l. raptotes n. 6. C. de Epif. & cler. &
 in l. 1. C. de seru. fugit. Hippolyt. in l. voica, n. 180. C. de
 rapcu virginum, & in l. ū in rixa num. 40. ff. ad leg. Cor
 nel. de ſicar. Ita etiam, etſi quis per ſeipſum non labo
 ret, dum tamē aſiſtat his, quæ pro cultura ſunt neces
 ſaria, auxilium conferre videtur, præcipiens fortè, &
 quæ fieri conueniunt, ſuggerens agricultoribus: nam
 ille dicitur facere, qui facit fieri, vt notatur in l. furti. §.
 mandati. ff. de his qui not. infamia, text. in l. ita autē. §.
 geſſiſſe. ff. de adminiſt. tutorum. l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi
 & vi armata, cap. mulieres. §. illi vero, & ibi gloſſ. & Pa
 nor. m. & Felin. latè de ſentent. ex cōmunicat. & in reg.
 qui per alium, & ibi Dinus de reg. iuris lib. 6. Nam fa
 ctum facientis, & facere iubētis, voūm factum proba
 bat eſſe Bald. in d. l. vnica. §. ne autem, num. 9. & 10. C.
 de cad. tollēdis. Oportet enim in his, quæ agriculturæ
 conueniunt, reſta ratione vtī, ſcilicet prudētia, quæ re
 ſta ratio agibiliū appellatur à Philoſopho 6. Ethicor.
 quæ etiam in ſecularibus negotijs verſatur, iuxta tra
 dita à Gratiano in cap. 1. diſtinct. 36. & qui cuncta agit
 cum conſilio, regitur ſapientia, Prouerb. 13. cap. & vbi
 conſilium, ibi ſalus, eodem lib. cap. 11. & 14. & Bald. in
 l. 1. colum. 3. C. ne liceat tertio prouocare, & Panorm.
 in cap. cum in veteri, de elec. col. penultima, cū tradi
 tis à Greg. noſtro in l. 3. tit. 21. p. 3. & ſic de milite dici
 poteſt, quòd licet corpore pugnare non poſſit, non di
 citur inhabilis ad pugnandum, ſi polleat conſilio, vt in
 quit idem Panormic. in cap. ex multz num. 7. de voto
 & voti redemptione. Ex quo inferitur verus intello
 ctus ad textum in Laduocati. C. de aduocatis diuerſo
 rū iadi. vbi dicitur: *Nec enim ſolos noſtro Imperio militare*
credi-

in fauorem rei frum. Lib. II. 81

credimus illos, qui gladijs, elypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam aduocatos: militant namq. causarum patroni, qui gloriosa vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam & posteros defendunt. Hactenus Imperator, nā vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus est, vt habetur Prouerbiorum 24. capite, *Et quia parua sunt foris arma, si non est consilium domi*, vt idem Panormit. vbi sup. hoc ex Cicerone 1. Officiorum refert, & sic Imperator Alexander victoriam obtinuit ex eo, quod consilio gubernaret exercitum, vt ait Trogus Pompeius, lib. 11. & faeiuor congesta per And. Tiraq. de leg. connub. leg. 1. & ex eode peculatus est Chassao. in catal. gloriæ mūdi part. 9. considerat. 44. Ex quibus infero, illum, cuius consilium est necessarium, tum quia agricultoribus assistit, tū quia eis necessaria pręparat, licet per substitutū, aut operarios laboret, capi non posse, cū hæc sint agriculturæ pręparamenta; & idem priuilegium pręparanti ad actum æque, ac in actu existenti competit. l. qui mittuntur. §. pecul. ff. ex quib. causis maiores, Bar. in l. si impuberi, nn. 2. ff. de tutor. & curat. datis ab his, Plat. in l. 1. C. de agricol. & censit. lib. 11. ou. 3. circa fin. Pro qua resolutione est text. expressus in l. 4. tit. 20. p. 2. vbi lex de agricolis agens, inquit, *Que los vnos lo han de fazer por sus manos, y los otros que non supieren, o non les conuene, deuen mandar como se faga*: nō vero sentiam de illo, qui etsi ad coleandum fundum suum mittat operarios, ipse tamen huic culturæ non intentus, sed otio vacans in ciuitate, aut oppido manet, nam nō solum non est priuilegijs afficiendus, sed potius tanquam ignauus damoandus, iuxta illud Prouerbiorum capite 29. *Otiosi, ignaui, & inuiles patria sua, magis oneri quā honorisunt*, & legem à quodam latam fuisse ferunt, vt ori-

L. damna.

Comment. pragmaticæ

damnatus capite puniretur, quæ lex etsi temeritate plena esset, tamen quæ damna ex otio reipublicæ veniant, mirificè ostendit, & id adeò damnabile privilegium, & favorem nō mereri, nemo est qui nesciat, multam enim malitiam docuit otiositas, ut apud Ecclesiast. cap. 13. vnde meritò, inquit text. in cap. nisi cū pridem. §. verum de renuntiat quod otiositas, & voluptas arma sunt antiqui hostis admiseras a oimas captivandas, & ibi glos. verbo, otiositas, refert carmina satis à nonnullis laudata:

Otia sitellas, periit Cupidinis artes.

Quæritur, Egißus quare sit factus adulter?

In promptu causa est, Desidiosus erat.

Ac Imperatores his calamitatibus obuiare conati sunt per dispositio oē tex. in l. vnica C. de mendi. valid. li. 1. præterquam quod à stulticia nemo emergit, nisi ad laborem manum porrigat, ut auctor est Seneca, hoc quo nihil in rebus humanis frugiferum geri posse dicebat Philostrat. in vita Sophistarum, & tandem laborem oportet subire eos, qui sibi feliciter esse volunt, cuncta enim cum eo deprehendi possunt.

Summarium capituli tertij.

Priuegiū de agricolis nō capiendis quomodo sit personale, & personam agricolarum committetur, consideratur. n. 1.
Priuegium hoc personale quare non duret semper cum persona, sed dum opus agricultura expenditur? num. 2.
De agricultore ad aliud fortè officium migrante proponitur quaestio, & nonnullis exemplis decoratur. num. 3.
Immunitas hac merito laborantibus mercede accepta conceditur, idq̃, cum qua tam traditur limitatione. n. 4.
Melius prouidetur creditoribus per laborem, quàm per incarceratione.

carcerationem agricolatum. numero 5.

*Cōsolatur autor delictos creditores à curahdo cū agricolis
se abstinentes, eissq; debui exigēdi remedia varia prabet.*

nu. 6.

*De agricola bona agricultura non habente;
sed ad laborandum mercede accepta con-
ducto. Cap. III.*

D Vbitatur pręterea, an ad hoc, vt huius legis be-
neficio quis capl non possit, necessarium sit, vt
habeat, prędia propria, quę colete possit; an verò suf-
ficiat se ad aliena colenda pretio accepto pręponere?
Ego autem in eo considerabam, priuilegium ab hac le-
ge agricolis datum esse omnino personale, & personā
scilicet, vt esset, qui agrū coleret, proximā fuisse cau-
sam priuilegij, & sic ipsos, quibus datū est, sequi, vt in l.
maritum, cum lege sequeoti, ff. solut. matrim. l. sciēdū, l.
et si fideiuss. §. si maritus, ff. de re iud. l. maximatum, & l.
fordidorum, C. de excusat. munitum, lib. 10. l. 1. §. per-
sonis, ff. de iure immunitatis, tex. in l. dabimus, §. 1. ff. de
priuileg. creditorū, l. in omnibus causis, & l. priuilegia.
ff. de reg. iuris, & in cap. priuilegiū, eod. tit. lib. 6. nā quā-
uis in dubio priuilegia censeantur realia, potius quā per-
sonalia, gl. io summa 25. q. 2. & in cap. hic est 26. q. 1. &
text. in l. forma, §. quāquam, ff. de censibus, & ibi Bart.
& idē in l. patet, n. 4. ff. de seruit. leg. Bald. in l. omnia;
C. de episcop. & cler. Socio. in cons. 34. vol. 1. & Alex. in
cōl. 86. lib. 1. Sed quia huiusmodi concessio de persona
ipsorū agricolarū facit mentioōē, omne profus dubiū
tollit, cū tunc personale esse appareat, & personā pro-
piis comitetur, de quo per DD. maximē per Alex. in l.
quia tale, ff. solut. matrim. nam ratione facti hoc iudul.

L 2

tum

quidam

Comment. pragmaticæ

rum est, & factum istud, nempe agriculturæ per agrico-
lam expeditur, & sic personam facientis respicit, cū fa-
ctum personæ eo hæreat, text. in l. sicut, §. fin. ff. quibus
modis usufr. amittatur, l. nō solum, §. tale, ff. de liberat.
legat. facit gl. verbo personaliter, in Clem. x. de vita &
honest. cleric. Pañor. in cap. fin. §. is autem, n. 5. & ibi in
addit. ad illum Anton. Franc. de offic. & pot. iudicis de
leg. quod etsi privilegium personale sit, non tamē per-
sona expectāda est, ut finiat, ad hoc ut cum ea etiam
privilegium extinctum esse dicatur, nisi quatenus in
certo agricola cōsideretur. Nam etsi regulare sit, ut pri-
vilegium cum persona finiat, ut in d. l. maritum cum
seq. & similibus. Verū in hoc casu, etsi dixerim paulō
ante, proximat & immediatam privilegij causam esse
personam agricolæ, intellige quatenus consideratur in
eo opus colendi, ut per illum operetur, & fiat; nō verō
esse in se immediatā: quia potius persona ipsius media-
ta causa est, cū ratione agriculturæ ipsi tale privilegiū
concedatur, & sic quatenus durat causa, ut scilicet sit
agricultor, cateous durabit privilegium, l. 2. §. ultimo,
& l. generaliter, ff. de donat. Dinus in d. reg. privilegiū
num. 8. & faciunt tradita à Modestino in l. tempus, ff.
de relud. ibi: *Quia causa magis, quā persona beneficium*
præstat. Ex quo infero, quod si agricultor, deposito a-
griculturæ officio, ad aliud fortē migraverit, poterit
quidem pro quolibet etiam civili debito in carcerem
mitti, cū cesset causa privilegij, & per consequens
privilegium cessare videatur, textus in l. athletæ, §. 1.
l. Geometræ, & l. idem Vlpianus, ff. de excusat. tuto-
rum cum similibus à me iam traditis. Et facit celebris
text. in l. non solū, §. qui primipilū, ff. de excusat. tuto-
rū, ubi privilegio finit, quo quis excusatur à tutela, tu-
telam

in fauorem rei frum. Lib. II. 83

telam subie, si iterum reassumit priuilegium, habet vacationem à tutela, ac non minus in hoc casu dicendum est, quod es quem esse, vel non esse agricolam mutatione facta cōstiterit. Atqui etiam adhuc in intellectu illo esse agricolam causam immediatam, respectu operis à se expediendi, si persona ipsius mutetur respectu alterius officij, mutabitur etiā, & exinguetur priuilegiū, argum. tex. io l. Paul. & ibi Bart. ff. de acqui. h.ered. l. licitatio §. ultimo. ff. de publi. & vectig. l. i. C. de impos. lucr. descrip. lib. 10. Bald. in rubr. C. de vsuris in quæst. 4. cum congestis per Andream Tiraq. in tract. causa cessante. 1. part. num. 210. & seq. quod procedit eo iure, quod dicitur priuilegiū personæ ratione certi loci cōpetens, extra locum non competere, tex. in cap. quoniam, & ibi notat Panormit. num. 2. de priuileg. & text. in cap. 1. §. eos eodem tit. lib. 6. aut sicut de concessione facta alicui ciuitati dicitur, quæ comprehendit omnes in ea successiue perpetuò habitantes, vt in d. l. forma. §. quanquam. ff. de cēsis, cum traditis à Dino in d. e. priuilegium, num. 2. de reg. iuris: nam non minus omnes id agriculturæ opus suscipientes cōprehendet, quousque in agricultora versentur, cum eius causa potissimum datum sit, & causam omnino sequatur in quolibet existentem. Sicuti etiam ciuis derelinquens ciuitatem priuilegiū ciuitatis amittit, ita agricola agriculturam deponens, per tradita à Baldo in l. 2. nu. 2. C. de iosan. expositis, & Iason in l. 1. §. huius studij no. 15. ff. de iust. & iure. His sic habitis propositæ quæstionis attingam scopum, nec inaniter superiora tradit: sunt, ex eis eodem inferitur, agrorum culturam his indultis, & priuilegijs curari, quam sanè opera magis, quā impena cōstare planū est, vt fecit Caius Furius Cresc. Romæ,

L 3 vt

Comment. pragmaticæ

vt autor est Renatus de priuil. rusticorum lib. 1. cap. 9. versic. quin & opera, qui cum in paruo admodum agello largiores multò fructus colligeret, quàm ex amplissimis vicinitas, in inuidia quidem magna erat, sen fruges alienas pelliceret veneficijs. Sed à Sp. Albino Curroli die dicta metueos damnationem, cum in suffragium tribus oporteret i.e. instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam bene curatam, ac vestitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderosos, boues saturos, postea dixit: Veneficia mea, quirites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, vigilasq. ac sudores. Hæc ille Renat. Quæ ego retuli, vt ostenderem agrorum culturam opera laborantis constare, & perconsequens respublicas indigere operarijs, qui plerumq. pro mercede ad agrum colendum conducuntur, quos tempore hac lege præfinito pro ciuilibus debitis capi posse ipsa ratio, leguq. sensus non patitur: nam si hoc introductum est, ne agrorum cultura retardetur, id profecto absurdum, & inconueniens sequeretur, si isti operarij, per quorum laborem & operam cultura perficitur, capiantur: est enim hominis opera in fructu, & fructus hominis opera est, text. in l. fructus. ff. de operis seruorum, & ibi notatur: & ne operarij ita pauci sint, vt ad colligendas mæsses non sufficiant, iuxta illud D. Luc. 10. cap. *Mæssis quidem multa, operarij autem pauci:* & text. in l. nō intel. igitur. §. diuifiones. ff. de iure fisci, & text. expressus de iure regni, in d. l. 4. tit. 20. p. 2. ibi: *Que los unos lo hã de fazer por sus manos:* & sic qui manibus laboraturi sunt, immunitate huius legis gaudere debent, si enim agricolæ sunt, qui agrum colunt ex l. 1. C. de agri. & ceteris lib. 11. vt sex penumero dixi, &

in fauorem rei frum Lib II. 84

xi, & ipſemet capi prohibentur per hanc legem, ibi: *Que-
las personas de los dichos labradores no puedā ser presos, &c.*
labradores inquam dicti, & relati in cap. præced. ubi
ait lex. *Que los labradores que por sus personas, o por sus cria-
dos, o familia labraren, &c.* Ecce vbi etiā illi, qui laborāt,
& agrum colunt per se ipsos, etsi nulla habeant præ-
dia propria, nec alia bona agriculturæ, hac immunitate
afficiuntur, tamquam agriculturæ quæ enixè introdi-
tur, necessarij estq; da mente textus in d. authent. agri-
cultores, ibi: *Circa rem rusticam oc. up. ti:* debet enim esse
rustici mercenarij labor fauorabilior, & mercedis pri-
uilegio dignior, ex Renato de privileg. rusticorū lib.
2. cap. 8. in princ. Immo istos ū operarios ūi eximia vti-
litas persuadet, vt quemadmodū si ciuitas indigeat ar-
tificibus, poterit index compellere aliquos, vt discant
illud artificium, & exerceant pro publica vtilitate, vt
ioquit Lucas de Peoa in l. methameos, C. de excusat.
artificum lib 10. & Ioan de Platca in l. i. C. eodem tit.
& lib. sic etiam index possit agricolas vagos mittere ad
culturatam agrorum, vt in authent. de quæstorib. coliat.
6. per totum, præsertim in §. si verò huius terræ, & re-
fert, & sequitur Greg. Lop. in d. l. 4 tit. 20. p. 2. in gl. 1.
prout fecit iudex viuorum, seu mortuorum Christus,
quem omnes in iudicando præ oculis habere debeat,
vt docetur in cap. 1. de sent. & re iudicata lib. 6 quando
dixit operarijs: *Quid statis hic tota die otiosi, ite & vos in
vineam meam,* vt habetur diu Matthei vigesimo capi-
te, quod etsi ad laborem fructuum cœlestium ibi perti-
nuit, hic ego ad laborē terrestrium addoxi, qui vt viue-
re possimos, sunt erandi, ita vt antiquirus si quis post
habito colonorum ministerio, passus fuisset agrum
suum fordescere, eumque diligenter curasset, nec

Comment. pragmaticæ

purgasset, nec arasset, id non sine poena fuit veteribus
 Romanis, sed erat opus Censorium, Censoresque ara-
 rium faciebant, siue quis arborem suam, vineamq; ha-
 buisset derelictui, id obnoxium erat notæ, ac imaduer-
 sioniq; Censorie, vt Gellius narrat lib. 4. capit. 12. &
 refert idem Renatus in lib. 1. capit. 9. in fine in 1. parte.
 Vnde meritò prædicti operarii præsumptis mensibus pro-
 pte alieno non sunt capiendi. Contra quod vtget non
 leuis difficultas, quia quilibet, qui bona immobilia non
 possidet, desistendo saltem in iudicio satisfacere debet,
 ex l. sciendum cum alijs, ff. qui satisfacere cogantur, l. 41.
 tit. 2. part. 3. oam si nec immobilis possideat, nec satis-
 factionem præster, iure optimo in carcerem mitti pote-
 rit, vt in l. 2. tit. 3. lib. 2. fori, & ibi latè Roderic. Suar. in
 princip. num. 7. quem sequitur Matien. in l. 3. tit. 16. lib.
 5. Nouæ Compil. glossa 1. o. 4. Quare ne ex hoc graue
 dispendium creditoribus inferretur, si debitorem eum
 ad eò in opem, cuius fuga de facili præsumeretur, non
 possent capi postulare, quod non est credendum prin-
 cipem prohibuisse, ex l. 2. §. quis à Principe, ff. nequid
 in loco publ. crederem agricolam istum mercede ad la-
 borandum conductum immobilia debito sufficientia
 possidere, aut satisfactionem præstare debere, ex d. l.
 sciendum, cum reliquis supra adductis, quæ hanc reso-
 lutionem adstruunt sic eoi huius doct. in ex multis
 legibus ortæ correctio non induceretur, vt in l. præcipi-
 mus, C. de appellat. & l. sancimus, C. de testam. & firma
 remanebit propositio, vt necesse non sit, prædia frumē-
 taria, reliquasve res agriculturæ possidere ad hoc, vt
 capi non possit, dūmodo vagus, nullaq; bona possidēs,
 & fugitiuus nō sit, & pragmat. dēpositio incolumis, &
 intacta manebit, si agricola mercede cōductus ad labo-
 randum,

In fauorem rei frum. Lib. II. 85

randum, ex cuius labore salus, & oerei Reipublicę pen-
dent, pro ciuilibus debitis nõ capiatur. Quę propter cre-
ditores existimantes sic male sibi tantum esse & nõ tam
amplam exigendi facultatem relictā, à datione nutui se
abstinere sæpe ouero intellexit, sed in hoc publica uti-
litas priuatę creditorū est preferenda, vt nõ semel di-
xi, præsertim quia nemo sermē credit agricolę, qui cū
eius iactura non locupletetur, ab eo necessitate forsan
oppresso vtiliores fructus, & eius expensū alio modo
extorquens, cõtra text. in l. nam hoc naturę, ff. de præ-
scriptis verbis, & text. in authent. nullū credētem agri-
colę, collat. 4. & text. & ibi Bald. in 2. notab. in authen.
ad hæc, C. de vsuris. Vnde melius obtinebitur, vt agri-
cola non egeat, si occasio aufugiendi, relictis prædijs in
colis auferatur, sicuti etiā cõmodum est debitoribus
quolibet anno soluere pensionem, seu redditum an-
nuum: ne cumulus debiti augeatur, vt in l. 2. C. de debi-
toribus ciuitatis lib. 11. & ibi notat Platea num. 1. vbi
subdit, quod tutor, & alij administratores possunt re-
dargui de mala administratione, si cumulum debito-
rum non soluendo suo tempore auxerint: sic etiā cõ-
modum est agricolis, si nulla coercuandi debita relin-
quatur occasio. Quin sic fiet, vt stimulus addatur ad la-
barein, qui semper cum mercede solet esse, vt in au-
thent. de iudicijs, §. si quis autem, vers. ne autem cir-
ca collat. 6. Seneca lib. 2. de ira: Nihil, inquit, est tã dif-
ficile, & arduum, quod non humana mens vincat. Quę
verba refert etiam in simili Gregor. in l. 7. tit. 10 par-
tit. 2. verbo, *si in porcia*. cui sunt addēda per Cassanum,
in Catal. glorię mundi, parte 10 considerat. 48. è con-
tra, vt alibi dixi, carcer non soluit debitū, sed bursa, ex
Martijis in rub. de fideius. num. 379. nec ex detentione

lo co

Comment. pragmaticæ

In en vlla vtilitas decerpitur, sed homines desidiosos,
 & otio deditos facit, quòd Reges prius & beatas per-
 didit vrbes, vt inquit Catulus ad Lesbiũ, cum plurimis
 eruditissimè traditis hãc ad rem spectantibus à Bonadi
 6 illi in sua Politicæ, in lib. 2. cap. 13. n. 27. & seq. Nec deli-
 catus creditor existimet, datum esse asylum pauperi-
 bus laboratoribus, ad quem tamquam ad sacra ancho-
 ram aufugiant, vt se à solutione debiti libereot, & cre-
 ditor decipiatut: nam immò illis sex mensibus, quibus
 agrorũ cultura exercetur, ex labore possunt acquire-
 re, vt soluant cum probatũ sit, id per laborem faciliè ob-
 tineri potuisse. præsertim cùm in alijs sex mensibus capi
 possint: & sic non intelligas factũ iam esse, vt illũ agri-
 colam debitore capere non possis, cùm non dicatur fa-
 ctum, quod nõ durat factum, Item, §. quòd si actor, ff.
 quod cuiusq; vniuersalitate nomine, l. si pro parte, c. ver-
 sum, ff. de in rem verso, & ibi gl. & Ioan de Imol. per
 text. ibi in l. 3. §. si quis ita, ff. de hæred. instit. Socin. cõ-
 sil. 91. visa diligenter col. 2. propter quod carceratus,
 qui aufuga, si reuertatur ad carcerem, non dicitur au-
 fugisse, secundum Baldum in l. 1. C. de edilic. act. n. 7. &
 ex alijs tradit Hippolyt. de Marfil. io rub. de fideius. n.
 373 Et quia illis sex mensibus, quibus capi non potest,
 non prohibetur debitoris agricolæ bona persequi, quæ
 frumentarij agriculturæ destinata non sũt, vineas, sci-
 licet, & oliuetas, hortos, & domum, & alia, de quibus su-
 pra, cum appellatione satorum & oronaliũ, quæ præ-
 dia frumentaria sunt, vineæ nequaquam cõprehendan-
 tur, vt dixi ex Iasonis sententia in l. si quis l. gauerit, n.
 3. ff. de leg. 1. præter quæ suppellectilia etiam persequi
 poterit, quibus satius est sibi caueri, quàm persona vin-
 culis detenta, eũ et. am satius sit pignori incumbere,
 quàm

quàm in personam agere. l. itaque. §. fin. ff. de furtis. l. si fundū. §. in venditione. ff. de pignor. & l. plus cautio-
nis. cum ibi not. tis à Bart. & Decio. ff. de reg. iuris. &
magis cautum est creditori per pignus quàm per fide
iussorem. vt colliges ex Bart. & à DD ibi communiter
in l. prætoria. 3. ff. de prætorijs stipulac. cum late con-
gestis per Nicol. Bellonū in lib. 1. supputationum iuris
cap. 8. Quibus corroboratur sententiā illorum qui affir-
mant, obligatum dare fideiussorem, dando pignora li-
berari, ex l. si rem. §. omnis. ff. de pig. act. l. si satisfactis ff.
de solut. tradunt communiter Sribent. in l. 1. ff. qui
sintid. cogantur, Marfil. in rubr. de fideiuss. ou. 296.

Summarium capituli quarti.

Questio presens controuertitur ex paritate actus tem-
por prohibito facti, vel in id collu. num. 1.
*Regula illa, factum legitime durare, & si casus veniat, à quo
incipere non potueris, ad nostrā questionē perpēditur. n. 2.*
*Traditur intellectus ad l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui,
ibi q. de stabilitate eorum, quæ à sana memis homine
fiunt, effecto posse à furioso. num. 3.*
*Intellectus ad l. is cui. ff. de testam. & de nonnullis ante impe-
dimentum gestis valituris. num. 4.*
*Intellectus ad l. 1. §. casum. ff. de p. stul. & regula. Multa fa-
cta teneat, quæ tamen fieri prohibentur, intelligitur. n. 5.*
*Qualitas ad actum requisita sufficit, si semel existat, unde
et si postea deficiat, habet perpetuum effectum ad intellectū
l. 1. §. sufficit. ff. de bon. poss. secundum Tabut. num. 6.*
*Intellectus ad l. si seruum quis. 2. fin. ff. de acquir. hered. ibi q.
de perdente vilitate rerum, quibus abutitur. n. 7.*
*Resolutio questionis in f. uorem agricolæ capta cum quadam
aqua limitatione proponitur. num. 8.*

Ma

Comment. pragmaticæ

An agricola permissio tempore captus, accedente prohibito, sit è carcere relaxandus?

Caput. III.

DISPVTABAM, si postquam tempore permissio, videlicet alijs ultra menses prohibitos, agricola captus sit, sic in vinculis detineatur, vt duret in carcere, donec prohibitum tempus accedat, an eo accedente è carcere sit relaxandus? & non inelegant disputatio visa est, necnon in forensibus auditorijs, & iudicijs frequens, in quo anceps se præbet responsionis fundamentum. Nam quod sit relaxandus, videtur ostendi ex eo, quia non debet inspicere initium actus, qui confertur in aliud tempus, sed illud tēpus, in quod cōfertur, ex tex. in l. eum qui ff. de iur. iud. omn. iud. immò paria sunt aliquid fieri tempore prohibito, vel id ipsum conferri in illud tempus prohibitum, ex l. si res, & ibi Bar. notat ff. de iure dot. l. in tempus. ff. de hered. institu. cum concordantijs à Tiraq. congestis de cōstitut. 3. parte. 2. limitat. num. 3. & 4. & sic idem est incarcerationi agricolam tempore prohibito, ac ipsam incarcerationē in tempus prohibitum cōferri, & quia actus secūdu tēpus ad quod refertur, iudicatur validus, seu invalidus, ita vt si sponsus donet sponsæ eo modo, vt dominium rei donatz, cum nuptiæ sequantur fuerint, adipiscatur, sine effectu erit. l. quod spōs. C. de donat. ante nuptias, tex. in l. libertas. ff. de manum. testam. Joā. Lop. in rub. de donat. inter § 30. 3. num. 2. Ex alia vero parte defendi posset, quod nō sit è carcere relaxandus permissio tempore captus, tempore prohibito accedente: nam casus legitimè constitutus durat, et si ille casus exti-

extiterit, à quo initium capere non potuerit, text. est in *l. 1. p. furioso*, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, *l. 1. §. 1. de testam. l. 1. §. casum*, ff. de postulando, *l. 1. §. 1. de bonorum poss. secund. tabul. l. si seruum quis*, §. ultimo, ff. de acquirend. hæredit. *l. in ambiguis*, §. non est nouum, ff. de reg. iuris reg. factum legitime, extra eodem tit. lib. 6. Sed in hoc caso agricola tempore permissio captus fuit, & sic actus fuit legitimè constitutus, durabit igitur in carcere, quia non debet inspicere casus, à quo non debuit inchoari, scilicet tēpos prohibitum non debet esse in consideratione, ex quo permissio captus fuit. Faciunt tradita per textum, & gloss. ibi in *l. pluribus*, §. et si placent, ff. de verborum obligat. & per Bartol. Bald. & Alberic. in *d. l. patre furioso*, & ibi Iason à num. 8. ex quo quanta in resolutione hac difficultas versetur, facile perspicui potest: quare ut quæ harum sententia verior, & securior sit, explorari possit, immorari lubet in expositione contrariorum, ut sic veritas elucescat. Inquit ergo text. in *d. l. patre furioso*, quod si homo sanæ mentis contrahat matrimonium, licet postea fiat furiosus, non ideo dissoluitur iam contractum: nam ad eius substantiam sufficit consensus in contrahendo adhibitus, c. 1. cap. cum locum, c. tuæ, cap. tua, de sponsalib. cap. 1. de sponsa duorum, Bernard. in *d. cap. tuæ*, & sanct. Thom. in 4. distinct. 26. q. 2. Couar. de sponsalib. 2. parte, cap. 1. §. unico in fine, & Alfonso, de Veracruz in Speculo cōiung. 1. part. art. 3. q. 2. & sic ex quo semel matrimonium fuit cōtractum legitimè per hominem sanæ mentis, amplius dissolui non potest, et si in furem qui contraxit, postea peruenerit: nam, non requiritur ad eius essentiam, nisi ut consensus in principio adhibeatur, quo facto omo dissoluetur furore super-

Comment. pragmaticæ

superueniente, cùm sit individuū, & indissolubile vin-
culum ex Matthæi 16. capite, cum congeſtis per Ioan.
Marien. in rub. de matrimonio à o. 69. cum seq. Nec id
ex causa individuitatis factum existimes, sed ex perfe-
ctione actus à principio cōstitutū, vt considerari pote-
rit in testamento, quod si perfectum semel sit, non in-
fector, licet furor postea superueniat, l. furiosum, C.
qui testamēta facere poss. §. item furiosi, in ſt. eod. DD.
vtrōque, & Decius in d. l. furiosum, n. 17. com latè tra-
ditis per Salonium Burgenſ. in cōſ. 11. à n. 13. cum seq.
nec aliquæ obligationes ab homine sanæ mentis con-
tractæ propter furorem superuenientem tolluntur, ex
Decio vbi sup. num. 38. Ac idcō mirum videri nō de-
bet ad ioual. ditatē actus furiosum quem probari debe-
re tempore contractus, aliās vtiq; iure optimo valebit,
vt dicit se conſuluisse Card. in Clem. 1. de homicid. col.
1. versio. ſecundō quæro, in fine, & ex alijs ex eodem
Marco Solonio in conſil. 7. num. 6. quin immō quod ma-
gis est, furiosus habeos dilucida intervalla potest in eis
matrimonium cōtrahere, testamēta facere, & reli-
quos cel. brare cōtractus: quia eo in tempore non de-
ficit cōſcōſus, quod est potissima validitatis valis, &
fundamentum, vt colligitur ex Veracroz in d. Specul.
coniung. 1. parte, art. 41. conclus. 2. l. 6. tit. 1. par. 4. Ma-
tien. in rub. de matrimonio, tit. 1. cum. 207. Et sic hoc
in præſenti caſu nō obſtat, cū facile sit carceratum
legitimè relaxari, prohibito tempore accedente. Mi-
nus obſtat text. in d. l. ſi cui, ff. de testamentis, vbi qui
bonis interdictus est, testamētum facere non potest,
cū valeat ante interdictionem factum. Ex quo cla-
rè percipitur, valere actum in principio utiliter ge-
ſtum, licet veniat ad caſum, à quo inchoari nō poſſit

nam

nam illud testamentum idēd valet, quia eo tempore quo factum est, ratio finalis deficiebat, nempe quia tunc prodigus non erat testator, qua ratione testari nō poterit, vt colliges ex §. item prodigus, inst. quibus non est permittum facere testament. & ex l. 13. tit. 1. part. 6 ibi: *Niel desgañador de lo suyo*, facit text. in l. 1. ff. de curat. furiosi, vbi inquit Vlpianus: Si talem hominem inuocerint, qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit: vnde si hæc ratio deficiat, nimirum etiam si testamentum non cotruat, nam non erat tunc causa, quæ valere testamentum impediēbat: vnde cessat quod ob ipsum impedimētum cōstitutum est. l. c. si cōtra, & ibi Bald & Salicet. C. de nuptijs, Tiraq. causa cessat. par. num. 114. Arvero in questione proposita ratio finalis nō cessat, quia si agricola d. tinetur, agriculturā, quæ causa finalis est, impediri nemo ambiget. Ex quo videtur esse liberandus, adest enim iam causa liberationis. & illa iure optimo sequi debet, ex Ang. in consi. 189 visa quietat & ex alijs per Tiraq. vbi sup. nu. 174. Nec itidem text. in d. l. 1. §. calum. ff. de postulando, obstabit quicquam, si cōsideretur eadē ratione, qua superius adductam, procedere eum, qui vtriusque luminibus sit orbarus, nā magistratum retinere, ad nouū vero aspirare non posse, cum multa facta teneant, quæ tamen fieri prohibentur, vt ibi glos. verbo exemplis; text. in l. 2. §. biduum. ff. quando appellandum sit, cap. ad Apostolicam de reg. ar. Decius in l. in ambiguis. §. non est nouum, nam 4. ff. de regulis iuris, latius Iason in dict. l. patre furioso, à num. 11. cum sequentibus; & text. in cap. quemadmodum de iure iurando l. 14. tit. 10. par. 4. in fin. Non secus ac in separatione mariti & monij,

Comment. pragmaticæ

monij, quæ nõ permittitur ex impedimento coeundi, quod post contractum accessit matrimonium, cap. ex literis, & ibi gl. & Panor. nu. 3. de frig. & malefic. casus enim superueniens, qui ab initio impediuiisset, actû geri, cum tendit ad eundem effectum cum actû gesto, nõ subuertit, quod sine illo impedimento superueniente gestum est. l. verbis legati in fine. ff. ad legem Falcid. §. ex contrario, versic. quod si vno, in ff. de legatis, latè Tiraquellus vbi sup. in limitatione 14 à num. 2. cū multis alijs seq. Sed in hoc casu incarceration, quæ prohibita tempore fieri non potest, minus fieri poterit tempore prohibito accedente, etiam si permissa facta sit, cum semper id lex prohibeat illis sex mensibus in illis verbis, *No pcedam ser presos*, & illud verbum, possint, iunctum aduerbio negativo, quod antea positum est, impartat necessitatem, text. in l. non potest. ff. de furtis, gloss. in verbo non potest in cap. de reg. iuris in 6. & ibi communiter Doctores, & Bartol. in l. Mxuius. §. duobus, num. 20. ff. de leg. 2. Ison in l. sed et si quis. §. quæ situm, cum. 26. ff. si quis cautionibus.

6 Minus præiudicat text. in l. 1. §. sufficit, ff. de bonorū poss. secundum tab. vbi Iuriscens. insinuat ad dandam bonorum possessionem secundum tabulas requirit, vt post mortem testatoris tabulæ extant, licet postea intercidant, aut extare desinant, nam morte testatoris testamentum accipit firmitatem, & efficitur irrevocabile, leg. 1. ff. de testament. cap. cum Mathæ, de celebratione Missarum. l. 4. in fin. ff. de adimen. leg. 1. cum hic status §. penitentiam ff. de donat. inter l. 3. C. de condicillis. l. si quis. C. qui testam. facere poss. & sic licet postea deficiat testamentum, ex quo semel extitit, habet eius dispositio perpetuum effectum ad instar vulgaris sententiar

sententia, quæ sepiſſimè laetatur, q̃ qualitas ad actum requisita ſufficit, ſi ſemel exiſtat: vnde ſi poſteà deſiciat, habet perpetuum effectum. l. ſufficit. ff. de condiſt. indebit. gloſ. verb. perpetuus, in capite finali de reſcript. lib. 6. l. corruptionem. C. de uſufr. l. ſi quis hæredem. C. de condiſt. inſert. vbi ſi quis hæres inſtitutus ſit ſub cædõditione, ſi Titius Cõſol factus fuerit, implebitur quippè cõditio, etſi ſtatim Cõſul deſierit eſſe. Ex quo tentabam defendere, quòd ſi ad obtinendam dignitatem requiratur, vt quis ſit canonicus, poterit ædpoſ illam obtinere, etſi canonicus poſteà deſierit eſſe, quanquam non ita, ſi ratione officij aliquid indulgeatur: nam durare debet in eo, qui eius prærogatiuam conſequi deſiderabit, vt ex l. non ſolum. §. qui primpilum. ff. de excuſat. tutor. & ex alijs alibi dixi.

Nec oberit text. in dict. l. ſi ſeruum quis. §. ſin. ff. de acquir. hæred. nam cùm antea dixiſſet Cõſultus, eum, qui amouit aliquid de hæreditate mala fide, perdere beneficium abſtinendi, in d. §. ſin. proſequitur, dicens, eum, qui ſemel abſtinuit, licet poſteà rem amoueat, nõ obligari ad hoc, vt abſtinere non poſſit, quia actus abſtinendi fuit legitimè antea geſtus, licet ad eum caſum perueniat, à quo iocipere non potuerit, ex quo facta eſt celebris illa regula, de qua in l. in ambiguis. §. non eſt nouum. ff. de regulis iur. & in cap. factum legitimè, eod. tit. lib. 6.

Sed in caſu, de quo nunc agitur, diuerſa ratio eſt, in quo tam per detentionem, quàm per incarcerationem contra finalem cauſam diſpoſitionis proceditur, non verò in dict. §. ſin. de dicta l. ſi ſeruum quis nam, ibi, *Qui rem amouit, aut abſtraxit, aut alijs abuſuſ eſt hæreditate, nimirum ſi abſtinendi amiſerit beneficium, nunquam*

M enim

enim inuari quispoterit ex his, quibus est abusus, con-
traria faciens actui, quem exequi intendit, ut videmus
in privilegio, quod per contrariam actum amittitur,
et si cōtrauentio uoica sit, ex c. cū accessissent, in fin. &
ibi DD de cōstit. & c. pro illorū de preb. Panor. in cons.
61 2.p. nu. 7. incipit, *Videtur primò, quòd dictus Perusinus.*
Nec ille, qui venit cōtra statutum, potest amplius se in
eo fondare, nec dicitur scriptum pro eo, qui venit con-
tra scriptum, nec contradicens aduersarij libello po-
test postea in eo se fundare, nec positione. Inuari, quam
negauit; nec beneficiu in, aut uoluntatem contractus re-
portare, qui ipsius contractus uiribus contradixit; nec
producere instrumentum pro se, qui illud in iudicio se
perdidisse professus est; & qui negat aliquid habere, in-
terdicitur illi omne commodum, quod ex eo percipere
possit. l. fin. ff. de rei uendicat. text. cum glos. in cap. con-
stitutus, de rescript. in uers. mentionem. Idq; nume-
rosis allegationibus prosequitur Hippolyt. de Marfil.
in rubr. de fideiuss. à num. 325. cum multis sequēribus.
Præsertim, quia illarum legum dispositio, quæ præmit-
tit, factum legitimè retractari non debere, etiam si ca-
sus extiterit, à quo incipere non potuerit, cessat omni-
nò, quando actus trahitur ad ealum, in quo finalis cau-
sa dispositionis effectum sortiti non possit, tex. in l. Vra-
nius. §. sed cum duo. ff. de fideiussorib. ibi: *Et quemadmodū*
incipere aliàs non possunt, ita nec remaneāt. Bart. in l. pluri-
bus. §. etsi placeat. n. 2. ff. de uerb. obligat. Decius in d. §.
non est nouum, nu. 3. Et sic quemadmodum actus in-
carcerationis non potest incipere prohibito tempore,
ita nec eodem tempore remanere, cum non minus per-
ceptionem, quàm per retentionem. finalis aggrauatur
causa impediatur: oam quando aliquid prohibetur una

via

vit attento effectu, tunc intelligitur prohibita alia via,
 & omnis modus, per quem posset perueniri ad illum
 effectum, l. oratio, ff. de sponsalib. l. cum lex, ff. de fide-
 ius. l. legem, in fine, C. de natur. liber. l. non est dubium,
 C. delegib. gl. Bart. & Alex. in l. 2. ff. de iurisdic. omni-
 iud. & ibi Ias. optimè, n. 25. & melius in ea quidem sen-
 tentia, Panorm. in capit. tuz, n. 4. de procurat. Unde ma-
 gis expeditum, agricolam legitimo tempore captum
 prohibitio accedente relaxandum: nec id egre creditor
 ferre debet, quia sibi melius sic cauere intelligat, nã
 carcer non soluit debitum, sed bursa: ut dixit Bald. in
 c. dilectus, in 2. column. de appellat. & ex alijs etiam re-
 tulit Hippol. de Marfil. in rubr. de fideiuss. n. 379. Quod
 ita de iure fieri reperio, ex eo quod dicta regula factũ
 legitime verè limiteetur in omnibus, in quibus fideiussoris
 ratio dispositionis deficeret, ut hic. Et tamen verè in-
 telligerem limitandum, nisi ita pauper esset agricola
 legitime captus, ut si accedente tempore prohibito re-
 laxaretur, eius fuga de facili præsumeretur: nam tunc,
 nisi dato idoneo fideiussore, relaxandum à carcere non
 consulerem, cum ex interpretatione privilegij nullum
 tertio præiudicium sit generandum, nisi quatenus pro
 publica vtilitate exprimitur, ut in l. 2. §. si quis à Princi-
 pe, ff. nequid in loco publico, cum similibus, & ex his,
 quæ alibi dixi, ex Berardo de Lneo, in reg. 579. in 1. li-
 mitatione, & ex rationibus à me adductis in hoc lib. 2.
 in cap. præcedenti, num. 4. vers. cõtra quod virget non
 levis difficultas: id enim speciali alio iure inductum
 est, ex l. sciendum cum alijs, ff. qui satis-
 dare cogantur.

Comment. pragmaticæ

Summarium capitis quinti.

- E**Xceptio firmat regulam in his, quæ excepta non sunt, exceptio debet esse de eo, quod in regula continetur. n. 1.
Probat, agricolam nullo modo esse capiendum pro tribus casibus exceptis, et si res agricultura capiuntur. num. 2.
An exceptio regula ad similem casum extendatur, & ad intellectum text. in l. colonos, C. de agricol. & censit. lib. 11. num. 3.
Proposita quaestionis resolutio corroboratur. num. 4.
An generalis præcedens limitatio ad sequentem dispositionem extendatur, & an qualitas in principio apposta, in fine repetita censeatur. num. 5.
An generalis limitatio ab specie præcedenti recipiat, & huius axiomatis effectus. num. 6.

Agriculator an capi possit pro debitis fiscalibus, & pensione domino fundi debita, & pro mutuo ad culturam facto. Caput V.

- S**ed quia supra dictum est, boues, & alia instrumenta aratoria, resq; agriculturæ necessarias p executione capi posse in illis tribus casibus exceptis, nempe p fiscalibus debitis, & p pensione dominis prædiorum debita, & p mutuo agricolis dato ad culturam, & laborem, & eo a me affatim actum est in huius cōmentario huius speciali capite: mox autem se offert utilis, & pulchra quaestio, de qua multi dubitarunt, & merito, an quæadmodum in illis tribus casibus talia capi sunt permissura, etiam p eisdem, aut eorundem aliquo persona agricolæ possit in carcerem mitti: Nam in hoc 2. capite pragmaticæ huius, quod

in fauorem rei frum. Lib. II. 91

quod de circa rē rusticā occupatis non capiendis agit, generaliter statutum est, vt pro quolibet debito agricola nō capiatur, inquit enim, *Que no puedā ser presos por deuda alguna. q̄ no deciēda de delito*, vbi solum debitū ex delicti causa descendens esse sufficiens dicit, vt illis sex mēsisbus agricola capiatur: & sic alijs de causis capi posse prohibere videtur, iuxta vulgare illud, q̄ exceptio firmat regulam in contrarijs, scilicet in omnibus, quæ excepta non sunt, vt in Loam quod liquidē. §. vit. ff. de penu leg. l. quæsitum. §. denique, ff. de fund. instr. l. cum prætor. ff. de iudicijs. l. maritus. ff. de procurat. Auend. in responso. 19. nu. 1. cū traditis per dom. Couarr. lib. 2. variat. resolut. c. 5. nu. 6. Sed in hac pragmatica tres illi casus excepti non sunt in agricolæ incarceratione, nec vlla de eis mentio habita: igitur in eis, tanquā in non exceptis firma debet eius regula & dispositio manere, vt agricola non capiatur: & quia regula est, vt pro quolibet cui i debito agricola illis sex mēsisbus capi non possit, vnde nō apte excipietur casus vllus, qui in regula contentus nō sit: & cū illi tres casus non contineantur in ea, vana quidē, & inaniserit exceptio, quæ non prædicatur de eo, quod in regula cōtinetur, vt explicat Muxellanus in rubr. de reg. iur. lib. 6. nu. 14. Bart. & Bald. in l. in his. ff. de legib. & DD. cōmuniter, præsertim Decius in l. 1. n. 20. ff. de reg. iur. Alex cons. 36. col. 1. lib. 6. & idē Decius cōf. 180. col. 4. & Couarr. vbi sup. latē. n. 4. & 5. Nam generalitas istius secūdi capitis pragmatice præcipientis p nullo ciuili debito agricolam capi posse, omnes casus viderur includere: vnde si aliquis casus excipitur, alij sub generalitate remanebūt, vt in d. l. cū prætor. ff. de iudicijs. l. maritus. C. de procur. l. generaliter. §. vxoti, & ibi Bald. ff. de vsufr. leg.

M 3 De.

12. Comment. pragmaticæ ii

Decius in dicta l. l. num. 21. cum seq. Et quod agricola pro nullo illorum trium casuum possit capi, facile fortissimè iuris dispositio, quæ præmittit, generalem dispositionem posteriorem trahendam non esse ad ea, quibus specialiter erat prouisum, l. doli clausula ff. de verbor. oblig. l. coheredi. § qui patrem. ff. de vulg. & pupil. subtit. l. r. l. scriptura, in princ. ff. de legat. 1. l. limer. t. l. Basilicæ. ff. de cibis & aliment. leg. l. uxorem, §. f. h. i. s. s. i. m. o. ff. de leg. 3. Sed decisio huius capituli secundum pragmaticam generalis est, & posterior trahenda ergo non erit ad præcedentem decisionem primi huius pragmaticæ capituli, ubi specialiter tres illi casus excipiuntur. Pro quo etiam f. cit. quod si quis dixerit hoc, tanquam casum omissum esse diffiniendum, ex dispositione iuris communis, iuxta vulgarem text. in l. commodissimè ff. de lib. & posth. cum similibus, inuenitur equidem illo iure ita esse decisa, ut agricola, dum agrum colit, pro fiscalibus etiam debitis non capiatur, ut in l. colonos nunquam. C. de agric. & censit. lib. 1. r. Et sic apparet, pro nullo illorum trium casuum hoc tempore à lege designato agricolam capi posse, cum si lex id voluisset, expressisset. Ratio autem, quare magis capi possint reliqua agriculturæ instrumenta, in illis casibus exceptis, & agricola, in quo par ratio versatur, ut dixi, in eisdem non possit, ea cerè poterit esse: quia maioris est utilitatis in agricultura ipse agriculator, quàm instrumenta, ut latè in r. cap. huius secundi libri probavi, reliquaque instrumenta nunquam capi possunt: agricola verò dum agrum colit, capi prohibetur, & in residuo temporis capi potest, ut hic, & in glos. cap. fin. det. e. g. u. a. & p. a. c. e. Non mirum igitur, si agricola non capiatur pro nullo casu ex exceptis, pro quibus res rusticæ

rusticæ capiuntur: quia cum extra tempus prohibitum capi possit, non durat prohibitio, nec dicitur factum, quod non durat factum, vt in l. item eorum, §. quod si actor, & ibi glos. verb. durant, ff. quod cuiusque vniuersitatis nomine. Ex quo canendum est à Renato lib. 1. cap. 7. existimante in fiscalibus nominibus cessare hanc rusticorum immunitatem: nam ex l. executores, C. que res pignori, à Constantino coodita, ab eoque citata id non colligitur; immò ex l. colonos superius adducta à agricolis pretextu fiscalium debitorum ab agricultura amoueri non licet: idq; in 1. cap. horum Commemoratorum affectui. Vnde vel in rebus sententiam Renati intelligi, vel respuendam, tamquam iuri, aut saltè huic nouæ dispositioni contrariam oportet.

Quod etsi ex mēte, & sensu pragmaticæ ita cōstet, fortè non deest, qui superiora in contrariam sententiam retorqueat: nam illud, quod exceptionem firmare regulam in non exceptis probat, sic accipiendū est, vt exceptio ad similem casum extendatur: nā nunquā videtur casus similes, etiam si per dictionem, solum, aut tantū modo, aut aliam taxatiuam loquatur, excludere, text. in c. cū dilecta, vbi Panormit. n. 6. de confir. utili, vel inutili, & ibi etiam Decius num. 5. idem Panorm. in cap. ad audientiam in 1. ootab. de clericis non residentib; & probatur in cap. fin. & ibi notat idem Abb. de re iudicata, & est glos. in l. 1. verb. iudicati, C. de coodict. indebiti, Alex. in l. fin. §. in cōputatione, 4. colum. vers. in eadem, C. de iure deliberandi, cū copiose congestis à Palac. Rub. in rubr. de donat. inter, §. 16. num. 10. & à dom. Couar. vbi sup. & copiose post eos à Ioan. Roxas in epit. succel cap. 4. à oum. 17. Quare exceptio primi capituli cum eò tendat, vt res agri cultui necessariæ

Comment. pragmaticæ :

capi possint in illis tribus casibus, non videtur excludere, sed admittere potius, ut persona etiam agricultoris capiat in eisdem, cum similis, immo eadem ratio versetur in rebus agriculturæ, ac in personis agricolarum, & idem sit esse instrumenta, & qui eis utendo agrum colere possint, ut in d. l. executores cum l. seq. & in d. authet. agricultores, C. quæ res pign. oblig. non possint. Et cum hæc principalis limitatio ad ea, quæ exceptionem firmare regulam in contrarium dicant, vera, & irrefragabilis sit, reliqua videntur cessare: nam text. in d. l. colonos nunquam, præter quam quod de illis, qui prædijs adscripti erant, loquatur, & hos omni securitate gaudere præcipiat, ne cogantur propter tributa non soluta agriculturam deferre: tamen dominos prædiorum, quibus coloni erant adscripti, inquietari, & in carcerem mitti, non prohibet, ut in l. hi penes, C. de agric. & censit. lib. 11. & utrobique notant glos. & Platea.

4 Sed hoc non obstante, primum verius est, cum diversum sit, instrumenta nunquam capi posse: agricolam vero post tempus prohibitu posse, in quo maior agriculturæ ratio versatur, ut illis sex mensibus non capiat: & quia d. l. colonos nunquam, ratione agriculturæ procedit in non capiendis colonis prætextu fiscalium debitorum, & in dispositione text. in d. l. hi penes, nulla agriculturæ causa inest in dominis prædiorum, sicut nec hodie inest in illis, qui verè agricolæ non sint, ut latius superius scripsi. Et ad adhuc per contraria parte adductæ, quæ etiam generalis decisio posterior non trahatur ad præcedentem, in qua est specialiter provisum, hæc ita intelligendam sit, ut generalis constitutio non extendatur ad disposita in eodem cap. aut lege, secus, verò ad contenta in diversis capitulis, & dispositionibus, ut hic, ubi primum caput pragmaticæ

unme-

numero, & decisione à secundo distinguitur, & sic statutu in primo extenditur ad secundum in hoc, vbi eadē ratio reperitur, vt explicat Gregor. Lop. in l. 2. tit. 1. p. 6. ver b. *Su nome*, in fio. Sed hoc retellitur ex eo, quia diuersum est, agricolam noonūquā, in instrumenta verò nunquam capi posse: & quia dispositio huius pragmatice in fauorem agriculturæ voa est, et si facilioris intelligētiæ causa diuersis capitibus partita sit.

Quæ ratio satis facit, etiā al. quis consideret, dispositionē esse generalem illam traditam in 1. cap. vt res agriculturæ in illis tribus casib⁹ capi possint: vnde quęlibet res, quæ gratia agriculturæ capi prohibetur, illis tribus casibus concedetur capi: quia cum generalis sit, & præcedat, ad sequentem dispositionem extendetur, vt in l. Titia, §. qui Marco, ff. de annuis legat. l. 2. ff. de stipulat. seruor. Bart. eleganter, vt solet, in l. quęsitum, §. si quis fundum, n. 13. de fund. instrum. & ex eo Greg. voster in l. 8. tit. 1. o. p. 6. glos. 1. Sed cum clausula illa, & dispositio, vt tres illi casus sint excepti, ex ideoritate rationis, siue ponatur in fine, siue in principio, referatur ad omnia, quę sequuntur, seu præcedunt, cum non sit ratio, quare trahatur magis ad res, quā ad personas, in quibus militat ratio eadem, ex decisione text. in l. et si pepercerit, §. cum hæredes, ff. de liber. & posthum. Bart. in l. per retentionem, num. 4. C. de vsur. idem Bart. in l. 1. n. 3. C. de liber. pæteritis, cū pluribus aliis citatis per Bernard. de Luc. in reg. 85. Et quia quę dicta sunt in primo pragmatice capite, vt in illis tribus casibus res agriculturæ destinatę capi possint, cum sit ratio eadem, quæ ad dispositionem pertinet, in sequenti capite repetita censcantur, l. quemadmodum, §. 1. ff. ad leg. Aquil. §. hoc tamen, instituta eodem tit. & ibi

& ibi Ióannes de Plátea n. 38. & tex. in l. in repetēdis, vbi glossa erat cōcordantes, ff. de leg. 3. Bart. in l. si ita stipulatus, §. Chrysofonus, n. 4. ff. de verb. oblig. & in l. prator, §. erit quē, ff. de vñ bon. rap. & Pabor. in c. lectu. dō requiris, n. 4 de appellat. Et quāuis etiam verum sit, quòd clausula generalis restringatur ad ea, quæ sunt similia expressis, ex l. ult. §. cūi dulcia, ff. de trit. & oleo leg. & ex Arct. in l. 2. in princ. n. 2 de verb. oblig. teneat Franc. Mantica de coniect. ult. volunt. lib. 3. tit. 14. n. 7. Et quòd talis clausula posita in medio, vel in fine, referatur ad omnia, & qualitates appositæ in vno capite, censeantur in alijs repetitæ, l. cū seruus, ff. de cond. & demonst. l. Seiz, §. Caius, & ibi Bart. ff. de fund. instr. & ex alijs id asserat idē Mantica, vbi sup. lib. 6. tit. 13. n. 6. Et quamuis denique verba huius pragmaticæ, *Que no sean presos por ninguna deuda*, ita generalia sint, vt meritò relata iuris dispositio verificari possit: tamen ista generalitas dictionem, limitationem, & specificationem recipit ex specie precedenti: nec vltra ipsam ampliùs euagatur, l. quoties, C. familiæ etciscuodæ, l. ult. §. ult. ff. de trit. vino, & oleo leg. Oidral. in coof. 8. num. 1. Et cessant nihilominus omnia ex disparitate rationis supra adducta, nam etsi pariter agriculturæ per instrumenta, & personas agricolarum caueatur, est nihilominus in illis capiendis diuersa forma, & ratio tradita, vt in glos. d. cap. fio. de tregua & pace, & ex 1. & 2. huius pragmaticæ cap. & quia de rebus agriculturæ non capiendis specialiter cum limitationibus traditum est. Et sic generalis clausula secundi capitis pragmaticæ non refertur ad præcedentia, de quibus specialiter prouisum est, vt in l. doli clausula, ff. de verb. obligat. l. sanatio legum, ff. de pœnis, l. alimentum, §. Basilicæ, ff. de alim.

plim, & ebas, legat. Lquid sit fugitiuus, & quod aiugo
cum glori. ff. de p. iust. edict. cum traditis supra, num. 2.
& per Paulum, Castrensem l. 1. num. 7. ff. si certum pe-
tatur, & Decium in rubi. ff. de sed. num. 2.

Summarium capitis sexti.

PArte indurui irritata, irritatur & totum, & extincto
principali extinguitur accessorium. num. 1.

*Ubi unum par boum non capitur, ibi etiam eo araturus nō
capietur. num. 2.*

*Vnitum gaudes privilegio rei, cui vnitur, ad confirmationē
quæstionis. num. 3.*

*Effectum arandi animalia non sortirentur, si aratores agri-
cola capi possent, & quando huius rei probatio dicatur
concludere. num. 4.*

*An sicut unum par boum nullo casu & tem-
pore capitur, ita agricola eo araturus nul-
lo etiam tempore pro are alieno capiatur.*
Caput VI.

Illu d tamen est obseruatione dignum, an quemad-
modum nullo casu, etiam si ex tribus exceptis sit,
vnum par boum aut animalium, quæ ad arandum
destinata sunt, capi potest, ita etiam agricola, qui istud
par boum, aut animalium, aratro submittere, coq; sua
opera, & labore terræ glebas infringere, aut seminare
deber, nullo etiam tempore, nec vilo casu pro debitis
ciuilibus capi possit? In mensibus hac lege designatis
generaliter nō capiendū pro vilo casu, etiā ex exceptis,
pro-

Comment. pragmaticæ

proximè dixi: Illud autem, quod nūc interrogo, aliud est, an etiam extra menses prohibitos capi possit, qui vno pari boum laboraturus est, cū par boum ipsum geeraliter capi sine temporis & causæ distinctione prohibeatur? Si quæstio præsens Attica lege decidetur, proculdubio in fauorē huius agricultoris facilis esset responsio, cū ea caueatur, bouem etiam agricolam esse, & humani generis laborum focum, & idē nec capi, nec mactari posse, vt ex Æliano, & Renato retuli ego in lib. 1. horum Commentariorum, cap. 3. à nu. 1. & de boum aratoriorū laude, eximiaq; vtilitate, iogeniose multa congeſsit Didacus Gutierrez Viro-
centis in sua agricultura lib. 2. cap. 10. Etsi ego de quibuslibet animalibus, quæ terrarū arationi dicata sunt, prout in pragmatica continētur, verba facio, nec mel est institui, quæ sint vtiliora pandere, cū id experientia, quæ rerum magistra est, sit patefactū. Quapropter vt ad rem veniam, in casu proposito videtur, quōd isto agricola nullo tempore capi possit, & quōd idem priuilegium, quo vnum par boum affectum est, consequatur. Id quæ ex eo facile redditur, quia ad effectum arandi agricola simul cum pari animalium aratoriorum est quid quodammodò indiuiduum, cū in hoc casu alterum sine altero esse non possit, & irritata parte indiuidui, irritetur & totum, vt in l. in hoc iudicio. ff. familiarum ereiscundæ, in fine, & text. in l. quemadmodum. C. de agric. & cēsit. lib. 1. & ibi notat Bart. n. 9. In actu enim laboris quid indiuiduum esse considero omnia, quæ ad effectum arandi sunt necessaria, vt horologiū, quod etſi pluribus partibus constet, vnum est, cuius partes, aut earum aliqua si separentur, horologiū effectum amitteret. Et eo maximè, quia principaliter agricola in

labore consideratur, & in agrorum, & terrarum, seu prædiorum cultura, pereunte enim cultore, terram in solitudinem redigi certū est, ex Genes. cap. 47. & quia tanquam causa efficiens, & omnia ad arandum necessaria providens pius in labore concurrit. & uilius operatur, & sic extincto principali, accessorium amplius consistere nequit, l. nam quod liquidè, in princip. ff. de pecu. legata, l. fundi, §. fin. ff. de fund. iost. l. 1, 2, 3. & 4. ff. de peculio legato, glos. in l. si patronus, §. si patronū, ff. si quid in fraudem patroni, text. in l. cū principalis, & ibi glos. & Dec. n. 1. & 2. ff. de reg. iur. cum traditis à Muxellano in cap. accessorium, eod. tit. lib. 6. cum alijs latissimè congestis à Tiraq. de constit. 3. p. limit. 7. à n. 25. cum multis seq.

Ex quo patet, quia cū ex eo, quod agricola capiat, 2
vnum par boum, aut animalium reliquorum ad arandum, impediri necesse sit in casu proposito, sequitur euidenter, ut capi, nō possit, cū exceptio similes casus admittat, text. in cap. ad audientiam, ubi Panor. mit. de cleric. resident. cū alijs traditis à dūmin. Couar. lib. 2. var. cap. 5. num. 6. & sic cū in primo pragmatice cap. vnum par boum pro debitis, tribus exceptis, & pro quolibet alio capi prohibeatur, idem prohibitum esse censetur in casu simili, ex quo par boum effectum sortitur ad arandum, & sine quo esse nō potest: & cū ex agricola effectus pendat pars boum, aut animalium, euidenter esse videtur, ut agricola etiam non capiatur pro casibus, in quibus vnum par boum capi prohiberetur: est enim vnum ab alio dependens, & conexum, in quo idem iudicium debet esse, text. in l. cum actum, & ibi Bart. in 2. notabili, ff. de negot. gest. & in l. cum necessitate, in fine, ubi Bald. C. de fideicommiss.

text.

22 Comment. pragmatice

rest. in cap. eā re, de xrate, & qualis & ibi Panor. num. 13. & ex in c. translato, de constit. ibi: *Quod de vno dicitur, necesse est ut de altero intelligatur*: & ibi glos. fio. & in cap. p̄terea, de offic. & p. test. iudicis deleg.

3 Corroboratur etiā ex eo, quia agricola vñ par bouū habens ad arandū, in arādi actu: veluti pari bouū vnitur, & sic vnitū debet gaudere privilegio illius rei, cui vnitur, ex notatis per Bart. in l. 1. ff. de leg. 1. a. n. l. cum duobus seq. & eū. em Bart. in l. 1. § si coheredē meum, ff. ad l. Falcid. notatur in cap. 1. & ibi Panor. num. 6. verū sit denique & quarto, ne sede vacante, text. & ibi glos. fin. in cap. recoleotes, de statu monachorum, vbi quod aggregatur alij, ipsius oaturam imitari debet. Quod tacit ad quæstionē de Ecclesia voita, quod gaudet privilegijs illius Ecclesię, cui vnitur: & quia idē privilegiū datū esse intelligitur omnibus illis rebus, siue quibus par bouū, aut animalū arādi esse non potest, l. 1. & 2. C. de vxor. militū, & arg. tex. in l. vnic. ff. de bonorū posses. ex testam. militis, & io l. quęsitum, § si instru- & o, ff. de fund. instru. instrumētoq; legato, cū alijs multis ad hāc rē spectantibus traditis per text. & DD. in l. 2. ff. de iurisd. omn. iud.: & io l. ad rem mobilē, & 1. ad legatum, ff. de procurat. & per Oldral. cōf. 11. incipit, *Tale thema est*, vbi resoluit, legatū ad vsus pauperū infirmorū videri etiā legatū pro eis seruientibus. Quod quidē adeo verū est, licet abusus in publicę vtilitatis dispensandum perperam hactenus obseruauerit, vt p̄ciatur iudex, aut executor, qui titulas arandi, aut agricolam, qui eis arat, facit capere, aut capit p̄ censibus debitis, & est casus in legibus Fraternitatis sanctę comprehēsus, vt videre est apud tex. in l. 25. tit. 13. lib. 3. Non. Cōp. cuius hec sunt aūrea verba: *Otro si mandamos, que los buyes, y mulas,*

malas, y bestias de arar, y los labradores que con ellas: y abar-
jaren, en tanto que labraren, o se ocuparen en las labores de
pan, o vino, que gozen, y puedan gozar de toda seguridad. Y
no se haga, ni pueda hacer en los dichos labradores, ni bestias,
prendas, ni represarias, ni execuciones, algunas por muer-
tuna, ni algunas deudas, de qualesquier calidades que sean,
aunque muy privilegiadas sean. Et. reliqua: Quorsum enim
par horum animalium capi prohibetur, nisi quia cultura
agrorum non impediatur: aut quo pacto magis impedi-
ri, aut retardari poterit, quam si cultore capto, animalia
hæc deferantur, cum propriæ, ac nativæ diuisiæ rerum
publicarum nerui, quibusve regni fortitudo iungitur, ex
agrorum cultura decerpantur: Vnde merito Regum
proprium est, in hæc incumbere, ut superius dixi in li-
bro 1. cap. 1. & mirifice, ac eleganter, ut scilicet, compro-
bat pater Petrus Ribadeneyra de Societate Iesu in tra-
ctat. de virtutib. Principis Christiani lib. 2. cap. 17.

4
Nec obstat, si quis obijciat, non inde sequi, effectum
par bouum, aut animalium non habere, ex eo quod agricola
capiatur, cum alius facile possit inueniri, qui eius loco
subrogetur, nec possit vere dici impedimentum, quod de
facili remoueri potest, text. & ibi Panor. in c. si de elect.
l. quibus diebus ff. de codit. & de mort. l. qui potest ff. de re-
gul. iur. & quia cum hoc de facili possit fieri, non se quitur
necesse, agricolam capientem non esse, cum probatio debeat
de necessitate concludere, ita ut aliter fieri non potue-
rit, ex l. non hoc, & ibi Bart. notat. C. unde cognati, & l.
neque naturales. C. de probat. & c. in presentia extra cod. tit.
l. penul. §. docere, & ibi Bart. ff. ne quis in eum, qui in iud.
votatus est. Hipp. l. de Marfil. io rub. de probat. n. 350.
Bernard. a Luco in reg. 301. quia respondeo, quod in termi-
nis istis, in quibus ratione, minus par bouum, aut animalium,
agri-

agricola non potest capi, sufficiet, si plerumq; ille sit, qui illi ministerio parvorum, aut animalium inseruire solet; argum. text. in l. Quintus Mutius. ff. de auro & arg. legat. text. in l. hoc legatum, cum multis ibi ab Accursio citatis in glof. verb. quod in vso. ff. de legat. 3. eo enim casu quis ita resupinus est, ut non intelligat, vnum parvorum, aut animalium ad arandum, aut seminandum à destinato agriculturæ effectu, & opere retardari per incarcerationem aratoris? tunc enim utilitatis publicæ ratio id expostulat, & expresse cauetur in d. l. executores. C. quæ res pignori oblig. non poss. ibi: *Sermos aratores*, ubi effectum animalia arandi non habere, si aratores caperentur, ad vniuersos prouociales Imperator Constantinus rescripsit, ac autor est Plutarchus in Crasso. Quod huiusmodi rustica mancipia, vicilli, ac coloni sint etiam animata rei familiaris instrumenta, & aratores, ac boues, quibus aratur, dum in eo actu, & labore persistunt, huicque operæ inseruiunt, vnum veluti corpus indiuiduum, ac inseparabile pulchris rationibus considerari potest ex his, quæ tradit Rebuffus de verborum significatione, in l. boues, vers. si de damno, & ex text. in cap. fin. de tregua & pace.

Summarium capitis septimi.

Rusticana opera mensibus hac lege designatis expediri plerumq; comprobatur. num. 1.

Verum plenius caueatur iure communi, quàm hic in personis agricolarum circa tempus libertatis. num. 2.

De pleno compromisso, & pleno dominio exemplum ponitur ad probationem questionis. num. 3.

24.

Natura temporis, videlicet mensum, qui in hac lege desig-
nantur, exponitur. num. 4.

In assignatione mensum an vindemiarum ratio habita sit,
rationibus ostenditur. num. 5.

Lites, & controuersias sedat temporis prescriptio, & cuiuslibet
rei certa, & non ambigua probatio. num. 6.

De tempore libertatis agricultoribus concessio
non ineleganter differitur. Cap. VII.

Sed quauis commoditas cœlesti prouisione con-
 secuta, ve aliàs dixit Imperator in L. omnes. C. de
 ferijs, opportunum suggerat tempus operibus agricul-
 torum; tamen si expertis agricultoribus credendum sit, si
 quod arte traditur, obseruandum, hucce sex potissimū
 mensibus rusticarum agricolationes, maxime quæ ad cō-
 frumentariam spectant, impediuntur: Iulio enim mēso
 iterātur agri, anterioribus mensibus præscissi, & messes
 criticae præparatur, & extirpantur vepres; Augusto
 exiles item evarantur agri, messes colliguntur, & tenu-
 ratur, & asportantur in horrea, Septembri pingues
 agri tertiantur, exiles stercoreantur, vindemia locis tē-
 pidis celebratur, & frigidis apparatur; Octobri serun-
 tur semina, & Nouembri itidem feminantur, habita ra-
 tione locorum, temporis, & naturæ seminis. Decenbri
 quauis post exactā brumā male seminantur, cōnula ta-
 mē semina spargi poterunt, & alia opera ruralia cōmen-
 dantur, ve latissime prosequitur Pallad. de re rustica
 lib. 8. cū 5. & seq. per totum, adeo vt mirū sit, quā dili-
 gens, & cōueniens fuerit hæc dispositio cū tēporis op-
 portunitate, quantave solertia, & vigilantia enudata sit,

N natura-

Comment pragmatice di

turalibus iuris dispositionibus correspondens, ut ferti-
 litas, & vbertas huic regno stabilitate in suppeditet. Nā
 ex eo facili cognosci potest, quanta ratione curanda
 sit hæc vbertas, siquidem remota iustitia nihil esse re-
 gna, nisi latrocinia dixit D. Aug. lib. 4. de ciuit. Dei, &
 tamen Aristoteles ad Alexandrū dixisse fertur, iustitiz
 virtutem effertens, quod iustitia regnantis vtilior est
 subiectis, quā fertilitas temporum, ita ut nihil exa-
 ctius dici potuisset, ut iustitiz magnitudinem ostendē-
 ret, quā illam cū fertilitate temporū comparare. Sed
 verum Iustinianus in d. Authent. agricultores melius
 constituit, præcaucos agricolas, dum agros colunt, non
 capiendos pro civilibus debitis, quā in hac lege proui-
 sum est, quæcio meosibus Iulij cum sequentibus vsq; ad
 finē Decembris eos capi prohibet: oam inquit, *Que las*
personas de los dichos labradores no puedā ser presos por deu-
da alguna, que no desienda de delito, en los meses de Julio, y
los siguientes, hasta el fin de Diciembre. Et videtur, quod
 Iustinianus plenius cautū favori agriculturæ reliquit,
 ut quocumque tempore agriculor ei vacaret, non ca-
 peretur, quia cū limitatū tēpus non sit, quocōq; tēpore
 agrum colat, nō capietur, ex l. in agris. ff. de acquir. rer.
 dom. l. age cū Geminiano. C. de trāfact. præsertim cū
 hæc opera ruralia, ut tā pingues, quā exiles agricolan-
 tur, semper, & omni tēpore debeāt expediri, si creden-
 dū erit, quod ex Columella, Virg. & Marc. Varr. & plu-
 rimū ex se retulit Gurtier. Viroc. in suis agric. discurs.
 lib. 2. à c. l. cū seq. & è cōtra ex quo pragmatica ad tem-
 pus capi prohibuit, post tēpus capi permittit: quia prohi-
 bitū ad tēpus. post tēpus cēsetur permissum ex l. Impe-
 rator. ff. de postulando. l. statu liberū. §. Stichū. ff. de le-
 gat. 2. Bart. in l. in illa stipulatione. ff. de verb. obl. nu. a.

Sed

Sed diuersum est in d. authent. agricultores, quę nul-
lū rēpus per se, sed quatenus in eo ager coleretur, re-
spexit: & sic plenius per eam cautū est, & per consequēs
nihil ei deesse videtur: vnde nimirū si per eā fortius, &
validius stabilitū sit, arg. text. in l. fidei cōmissa, §. quam-
quā, ff. de leg. 3. tex. in l. idē Pōponius in princ. in vers.
si verō, & ibi notatur, & tex. elegās in l. si cū dies. §. ple-
nū, & in l. ita demū, io fin. ff. de recep. arbitr. vbi pleoū
cōpromissum dicitur illud, quod de omnibus quęst. sit,
sicuti magis significat per pleoū dominiū, quā per sim-
pliciter, aut limitatē prolatū: & qui illud habet plenū,
abundantior domious est, cū potestate alienādi. & cō-
currente vsufructu cum proprietate, tex. in l. scēmine,
§. illud, C. de secū d. nup. vbi Bald. tex. illū ad hoc extol-
lit, & las. in l. traditionib. n. 1. C. de pact. cū multis rela-
tis per Pioel. in l. 1. C. de bo. mater. 2. p. a. n. 3. cum seq.

Sed nihilominus in hac pragmatica melius circa hoc
prouisum existimo, tū quia menses illi designati com-
prehendunt tempus, quo omnes labores, & culturę
ad arandum, & seminandū, & colligendos fructus
fieri solent; tum quia planē, & sine litis & cōtrouersię
timore, & absq; onere probandi, an colat, vel non co-
lar agrum agricola, sanxit. Primū enim certū est, quod
ā mense Iulij cum sequentibus vsq; ad finem Decem-
bris terra fert messes ad humanę vitę cōseruationem
necessarias cū saltem effectus estatis, & autumnij, his
mensibus comprehendatur, quibus meritur, & letitur,
& vindemiz fiunt, iuxta illud Maronis de quatuor an-
ni temporibus in 1. Tetrastico:

*Tempore Solis ager messis fert pinguis opimas,
Facundo autumnus lacus de vitibus implet.*

Et ideo Maro in 1. Georgicorum inquit:

N 2 *Vere*

Comment. pragmaticæ

*Verè: nono gelidus canis de montibus humor
Liquitur. & Zephyro putris segleba resolvit:
Depresso incipiat: tam tunc mihi taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer:
Illa seges votis demum respondet avari
Agricolæ, his quæ solem his frigora sensit,
Illius immense ruperunt horrea messes.*

Et facit rex. in l. vi. in die, & in l. omnes dies, C. de feriis
in prioc. ibi: *illos tantum manere feriaturum dies faceret, quos
geminis mensibus ad requiẽ laboris indigentior annus ex-
cepit, assinos quidem dies feruoribus misgandis, & autum-
nale: fructibus decerpẽdis: & ibi Accursius: pro melsibus,
& vindemijs explicat: quomnis hæc pragmatica, vt
existimo, magis considerauit hæc tempora, quatenus
eis rei frumentariæ ratio potissimum sit habẽda, eũ
mensibus Iulio, & sequentibus messes colligantur, &
feri frumentum soleat: tamen nonnullam rationem
de vindemijs etiam habuit, eũ omnia illis mensibus
opportune possint fieri. Est enim vinum admodum
Reipublicæ necessarium, iuxta illud psalmi 103. *Pred-
ca: panem de terra, & vinum letificet cor hominis*, quod
etiam ad hoc allegauit glos. in verb. degustationẽ, cir-
ca mediam, in l. i. ff. de periculo & commodo rei ven-
ditæ, de cuius laude Plato, Cælius, Plinius, & alij mul-
titer scripserunt, vt citat, & refert Cassianus in Catalog.
glor. mundi in 12. part. considerat. 84. Vt nec mirum
sit, Accursium dixisse, minorem locupletionem fieri ex
mutat pecunia ab altero minore et tradita, si minor,
qui mutũ accepit, eam consumpserit in bonos vsus, vt
si biberit vinum, vt habetur in glos. verb. litis conte-
statz in l. minor viginti quinque annis 35. ff. de minor.
Acqui ratio, quare intelligo principaliter esse cõsidera-*

tum

tum tempus melsium colligendarum, & serendarum, præter id, quòd nulla in pragmatica mentio de vindemijs habeatur, hæc est, quia agricolæ magis indigent frumento, quàm alijs fructibus liquidis, vt notat Bart. in Aurbent. ad hæc. C. de vfuris, & de hominibus omnibus id etiã dici poterit, vt faciliè constat ex alijs, quæ de vtilitate frumenti suprà tradita sunt.

Secunda verò ratio, quare melius prouisum in hac pragmatica sit, tempus limitatum præfiniendo, vltra quod eo omnes culturæ necessariæ in agris fiant, vt dixi, ea est, ne lites exoriantur circa probationem, an pro tunc agricolæ agrum colât? & quia posset fieri, vt pro tunc agri non colerentur, cû tamen statim essent colendi. Vnde oimittum si antiquitus Præsides prouinciarum ex consuetudine cuiuscumq; loci solerēt melsis, vindemiarumq; causâ tempus statuere, vt ex l. 4 ff. de ferijs aduertit Renatus de priuil. rustic. lib. 2. cap. 7. circa finem, in 1. p. Quis lites & controuersias iam sedat, & dirimit temporis præfinitio: nam hoc cû certum sit, illis mensibus agricolas nō capiendos, ampliùs certiorandum per probationem non est, argument. text. in l. 1. §. venditor, & ibi Bartol. & Paul. ff. de action. empri. & in l. 1. §. si intelligatur. ff. de ædific. edict. & text. in cap. eum, qui certus, & ibi Dinus de regul. iuris, in 6.

Quibus, & similibus iuribus, eum, qui certus est, certiorari vltcrius non oportere, probatur; & vt ad vitandas lites dicitur, de sententia, quæ certa esse, & certam quantitatem continere debet, vt per totum C. de sententijs, quæ sine certa quâtitate proferuntur, text. & ibi Iason in §. curare, Instit. de actionib. Bart. & Doctores in l. ait Prætor, §. si iudex. ff. de re iudicata:

Comment. Pragmaticæ 31

aliter enim si certa, & liquida non sit, sed incerta, non posset executioni mandari, sed antea oporteret, lite fortè suscitata, eam sententiam liquidari, vt tradit ex Baldo in Specul. in tit. de sententia, vers. sententia non liquida, Sebast. Bantius de nullit. in tit. de nullitate, ex defectu processus, pu. 101. cum sequētib. Et hinc est, quòd et si instrumēta publica de plano executioni mādari debeant, iuxta leges Regias, tamen si. fortè incerta, aut non liquida sit, nec limitatam quantitatem contineant, prius quàm executioni mandentur, citato eo, cuius interest, per probationem, aut alijs legitimè certa, & liquida debent esse. hisque oriri potest, si iudex super liquidatione pronuntiet, & sic, reliquis obseruat, ab huiusmodi pronuntiatione cauendum est, vt colliges ex traditis per Roder. Suarez in l. post rem iudicatam, in declar. legis Regni, limit. 4. & 5. & per dom. Couarr. lib. 2. var. esp. 1. 1. nu. 1. & 2. & Anilesio capitulis Prætorum cap. 10. verb. *Execucion*. num. 53. & num. 57. Et sic patet melius, & ad dirimendas lites efficacius per hanc pragmaticam fuisse prouisum, quàm per dictam Authent. agricultores.

Summariu m capitis octauī.

Intentioni legis esse deseruiendum, vt eius finis obtineatur, ad nostram pragmaticam adducitur. num. 1.

Attem legis potius quàm verba inspicienda esse, itidem adaptatur. num. 2.

Rationibus probatur, post tempus limitatum dispositionem, qua in limitatione curatur, non existere ad decisionem questionis. num. 3.

Sibi imputet, qui tempore limitato opera non expenderit, & quando id tempus arbitrio iudicis relinquatur. num. 4.

An

in fauorem rei frum. Lib. II. 100

An agricola ultra præfinitum tempus laborans sit pro debitis ciuilibus incarcerationandus? Caput VIII.

PRO perfecta huius pragmaticæ cognitione dubium supersuperest, nunc primum, quod in eo residet, An si agricola post meos hanc lege præfinitos circa rem rusticam occupetur, & agrum colat, possit pro ciuilibus debitis in carcerem mitti? Nam cum hæc lex agriculturæ fauorem respiciat, & secundum consuetudinem loci tempus metendi, & ferendi varietur, oportet intentioni legis deferuire, ut eius sequatur effectus, ut finis obtineatur, iuxta text. in l. præsidet, de feriis, ubi consultus Paulus ait: *Præsides prouinciarum ex consuetudine cuiuscunque loci solent mensis, vindemiarumque, causatempus statuere: & melius textus in l. 37. titul. 2. p. 3. ubi ait: & porque los frutos de la tierra no vienen en cada lugar a una sazon, por raxon que algunas tierras son frias, e otras calientes de natura, por esso non señalaron ciertamente, quales deuen ser los meses, que deuen ser guardados para esso.* Et sic videtur, quod dum agrum colat agricola, et si menses hic designati effluxerint, non capiatur, præsertim cum hoc reducat ad ius antiquum commune, secundum quod circa rem rusticam occupari, dum ager colitur, capi non possunt, ut in d. authent. agricultores, ad quam dispositionem extendendum est, cum per extensionem ad ius commune reddatur, text. in l. si uous. §. pactus ne peteret, in fine, ibi: *sed forma sua redditur*, ff. de pact. res eorum, teste Philosopho, facillime redit ad suam naturam, ut in gl. verb. numorandum, in c. statutum, de præbend. lib. 6. quæ communiter recepta est, teste Ias. n. 40. & Ripa, n. 51. in l. nemo potest, ff.

Comment. pragmaticæ in

test, ff. de legat. Et quia cū semel dixerim, rationem huius legis, quæ ex præfatione eius colligitur, circa agriculturam consistere, ne impediatur, aut retardetur, & iuxta hanc rationem sequentia sint declaranda, quæ sunt in dispositione, ut in l. Titius, §. idem respondit, ff. de verb. oblig. Licet quia, ff. de pactis, §. præterea, instituit, de legatis. Nimirū si secundum hanc rationem quoties agricultura impediatur, aut retardabitur, huius legis dispositio observanda erit, ne agricola capiatur, cū si capiatur, incommodū agriculturæ verificetur, nō obstitibus verbis pragmaticæ, quæ sex menses designant, per text. in l. scire, §. oportet, ibi: *Tamen mens legislatoris aliud vult*; & in l. 3. §. conditio, ff. de adimend. legat. ibi: *Sed melius est, sensum magis, quàm verba amplecti*: cū alijs similibus. Vnde Euāgelium nō in verbis, sed in sensu esse dicitur, ut traditur à Hieronymo in epistolam ad Galatas, ut refert Gratianus in cap. Marchion. l. q. 1. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Euāgelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, nō in sermonum folijs, sed in radice rationis cum alijs per Hippol. de Marfil. in l. si quis viduā, n. 1. ff. de quæstionib. quia, ut inquit Cicero pro Cæcina, *Scriptum sequi calumniatoris est, boni autem iudicis voluntatem scriptoris, auctoritatemq. defendere, prætermittis verbis*. Et quia hæc pragmatica disponit de tēpore sex mensium respectu actus agriculturæ, qui in eis fit, ut proximè notavi: ergo tempus non debet currere, si ducet, & verificetur actus, arg. in text. in l. si lex, ff. ad leg. Aquil. l. annus, ff. de calumniator. l. mariti. §. sex m. nūm ff. de adulterijs. l. 1. §. dies, ff. de liber. agnosc. l. fin. ff. de manumiss. testam.

Quæ etsi vera sint, tamē eis omnibus non obstitibus, in calu proposito verius est, post menses hæc lege designa-

signatos, agricolam, et si agrum colat, pro ciuilibus debitis posse capi. Quod pulchrè, verè, & subtiliter probari potest ex doctrina Baldi in l. obseruare. §. proficisci, in 2. q. ff. de offic. procōsulis, & legat. & Ias. in l. sed si quis ita, n. 4. ff. de vulg. & pup. substitit, quod vbiuq; in statuto limitatur tēpus, post tēpus limitatū sumitur argumētum à contrario sensu, etiā ad tollēdū ius cōmune, virtute limitationis tēporis, quæ aliàs nihil operaretur. Vnde cū in limitato tēpore agricolæ capi non possit, post tempus limitatū capi poterūt: aliter enim verba illa, quæ de mensibus disponunt, nihil importarent, quod est absurdum, & contra text. in l. 5. §. hæc verba, ff. quid quisq; iuris, c. relatum, de cleric. non resid. cap. hæc verba, de penit. dist. 1. tempus enim frustrā adiectum esse non debet. eiusq; adiectio omninò aliquid est operatura, tex. in l. si quando, ff. de leg. 1. c. si Papa, de priuileg. lib. 6. tex. in l. epistola, §. si. ff. de pact. Bald. in l. si n. 8. C. de testam. manumit. Et sic manet si mū, & illæsum, & in casu proposito pro vera resolutione tenēdū, q. cū prohibitū sic illis sex mēsis agricolā capi, post mēses omninò possit in carcerē mitti, etiā si agriculturæ vacet, ex text. in d. l. Imperator, ff. de postulad. vbi ille, cui aduocationibus in quinquenniū interdictū esset, post quinquenniū pro omnibus postulare nō prohibebitur, l. si vnus, §. si cum reo, ff. de pact. vbi prohibita petere ad tempus post tempus petere nō prohibetur, text. in l. pater filium, §. fundum, ff. de legat. 3. vbi alienatio prohibita ad tempus videtur esse permissa post tempus, tex. & ibi Paul. Cast. in l. epistola, §. de inefficilo, ff. de pact. vbi pactum tempore limitatum ultra illud oōo producit effectum suum, cum alijs per Ias. traditis in l. sed si quis ita, ff. de vulg. & pup. substitit.

Nec

4 Nec obstant in contrariū adducta, quòd procedunt in tempore, quod non ita limitatiuè exprimitur à lege: nam tunc relinquitur arbitrio iudicis, vt in l. fio. ff. de action. empr. l. contrarius, §. cum ita, ff. de verborum obl. & io l. i. §. ait prætor, vbi communiter Doctores, ff. de iur. delib. l. i. §. expilatores, ff. de effra. & expilat. vbi pœna à lege non imposita relinquitur arbitrio iudicis. De qua quæst. bene per Paol. in d. l. i. §. ait prætor, n. 2. ff. de iur. delib. Atqui de ista tēporis concessione, quæ plerumq; in omni bus actibus tēpus ad corū expeditionē exposcentibus, iudicis arbitrio relinqui solet, multa bene, & concinnè congesta reperies in Menoch. de arbit. lib. 2. centur. 1. à casu 24. cū multis casibus seq. Secus verò vt in hoc casu, quando tēpus à lege designatū, & præfinitū est: nam post tempus nulla erit prohibitio, vt in d. l. Imperator cum sim, etiā si post tēpus agricola laboreat, & agrū colat, quia legitimū, & cōgruū tēpus colendi hac lege statutū est. Vnde si postea colat agricola, sibi imputat, quia pro civilibus debitis, hoc non obstante, capietur, ex notatis per illum text. à Iacō de Pirtea in l. quoties, n. 4. C. de naufrag. lib. 11. vbi ait, legitimū tēpus navigandi esse à Kalendis Aprilis vsq; ad Kalendas Octobris, & nauta, qui alio tempore nauigat, est in culpa, & ex ea tenetur, vt io l. fin. C. cod. tit. Quod in hoc casu maximè procedit, cum in rempessina cultura agrum deteriore faciat, ex l. si merces, §. conductor. ff. locati, & semper reuertitur damnum resarcire, qui ex defectu cultorē, vel quia congruo tempore adhibita non fuit, agros deteriores facit, ex l. i. C. de mancip. & coloo. patri. & Salic. lib. 1 l. & ex traditis per Corser. in sing. verb. colonus.

Sum.

Summariū capituli noni.

Quoties tempus ad actum expediendum praefigitur, ante tempus expediri posse, nemo ambiget. num. 1.
Nostra quaestio ex alia de executore testamenti ante tempus designatum exequenti, deciditur. num. 2.
Dilatione pendente & officium iudicis conquisceere, & nihil innovandum esse, proponitur. num. 3.
Declaratur text. in l. 4. tit. 6. lib. 3. nona Compil. ad intentū questionis. num. 4.
Ex quaestione de ferijs, & venatione, & ex alijs nostram quaestionem veram esse, confirmatur. num. 5.

Quid si agricola breuius quā per pragmaticam statuitur, opera agriculturae expedierit? Caput IX.

Rursus ex superioribus suggeritur alia quaestio, supposita mente, & ratione finali huius legis, scilicet, ut agricultura non retardetur; dubitatur quid si agricola breuiori tempore, quā ab hac lege statutorum est, opera omnia agriculturae perfecerit, ita ut messibus colligendis, frugibusque serendis, & vindemijs etiam fendis, aliquod ex sex mensibus tempus contriuerit, & aliquod ex eisdem mensibus super sit, in quo huic ministerio agriculturae intendere illi necesse non sit? Nam datum hoc tempus est ad actum agriculturae expediendum, unde si antequā tempus effluerit, expediatur, tempus cessare debet, argum. text. in l. fin. ff. ad l. Falcid. cap. ab eo, de appellat. lib. 6. ubi datus est terminus ad declarādū; & si ante elapsū temp.

Comment. Pragmaticæ 41

tempus declaretur, cessabit præfixio termini, cū ratio præfixionis cessauerit. Vnde quauis dominus ab emphyteuta certior de vëditiōe factus debeat per duos menses expectari, ad declarādū si velit retrahere, vt in l. sio. C. de iure emphyteutico. l. sio. tit. 8. p. 5. tamen si ante declarauerit, cessat tēpus duorū mensium, nec ulterius debet expectari, vt tradit Panor. in c. potuit. nu. 4. de locato, & ibi Ioann. de Imol. col. 1. vers. itē quod vbi tempus, l. sio. in l. sio. C. de iure emphyt. nu. 14. Itē facit, quia si iudex statuit terminum ad comparandum infra tres dies, si citatus primo die comparuit, poterit iudex in continentia ad vltiora procedere, text. in l. si quis hæres ita. ff. de acquir. hæred. vbi sioita causa dilationis. si sicut dilatio, & ibi Bart. norat, & idem Bart. id expressē voluit, per tex. ibi in l. a. si sio. l. alumno. ff. ad Sen. Conf. Trebel. l. sio. vbi supra, & Bald. in Authent. si omnes, nu. 7. vers. itē citatus. C. si minor ab hæred. se abstinere. Nō enim ipsi agricolæ astatū, vt illud omne tempus sex menses in agriculturæ opus expendāt, quin præuenire tēpus, & maturius expedire non prohibentur per tex. in l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verborum oblig. vbi qui post diem certam dare tenetur, se eundem præuenire, & citius præstare non prohibetur, & per tex. in l. post mortem. C. de si seicommiss. vbi hæres restituere grauatus aliquam rem certæ personæ post mortem suam in vita restituere non impeditur. Per quæ iura verior est resolutio Doctorum dictum. quod si testator iussit post annum bona sua pauperibus dari, & eligi, poterit executor testamēti ante annū bona pauperibus erogare, vt post antiquiores ab his iustioribus relatos tenet dom. Cou. in c. tua nos, n. 7. de testam. Ant. Gu. in l. 17. Tauri, n. 7. Greg. Lup. in l.

in l. 6. tit. 10. p. 2. glos. 2. quos, & alios plures secutus est Ioan. Matien. id latè fundans in l. 14. tit. 4. glos. 1. n. 3. cum seq. lib. 5. Nouz Comp. lat.

Quæ etſi vera ſint, longè tñ aliter in boc caſu res ſe
habet; cūm hæc omnia, quæ hic ſuperius à me tradi-
ta ſunt, procedant ratione cauſæ deficientis; propter
quam tempus adhibicum fuit, & ratione impedimentī
ſublaticum tūc ad vltiora procedendū erit, vt ſupra
proban; prout eſt tex. in l. gēma, ff. ad exhibēdom. At
verò in caſu propoſitū ratio agriculturę non ceſſat, cū
fieri poſſit multis modis, vt & agricola operatī; & re-
bus ſuis intendere neceſſe habeat. Et hoc tempus, vt li-
berè fieri poſſint, & abiq; incarcerationis metu, con-
ceditur; quare expectandum eſt, vt tranſeat, cūm dil-
tione pendente officiū iudicis conqueſcat, eiſque
manus veluti ligatę ſint, text. in l. ſuo pars, C. de dil-
tione. glos. in verb. diem, in l. licere, ff. de receptis arbit.
& in gl. verb. nullius in l. 1. §. 1. ff. de ferijs, cū latè cōgē-
ſtis à Mexia Pouce in decl. 1. Toleti 14. fundat. 2. par-
tis à n. r. cum ſequentib. Sed quāuis ibi allegata in dilatio-
nibus à iudice conceſſis loquantur, idē dicendum erit
in dilationibus conceſſis à lege, vt ex Bald. tradit Gre-
gor. Lop. in l. 2. titul. 15. p. 3. verb. *Cofanaeus*. Vnde lex
Regi, quæ menſibus Iunio, Iulio, & Auguſto iudices
oppida ſux iuriſdictionis viſitare phibet, ne agricolę
reporē meſiū in quietētur, vt in l. 41. tit. 6. lib. 3. Nou-
Cōp. procedet etiā in ſua diſpoſitione, etſi nullę meſſes
io illis oppidis ſint, quāuis ratio meſiū in illa lege ha-
beat, vt patet ex verbis in fine poſitis, ibi: *Porque no ſe
les haga moleſtia à los labradores en eſte tiēpo de ſus coſechas*

Et hinc eſt, qd feriū tempus pro meſibus colligēdis,
vindemijsq; ſciendis, concedendū eſt agricolis omnino,
etiam ſi:

Comment. pragmaticæ

etiam si in eorum oppidis oullæ messes, aut vinum colligantur, cum aliunde sibi providere debeant, ex sententia Innoc. & Ponor. in c. fin. ad finem, de feriis, & Gregor. in l. 37 tit. 2. p. 3. glof. 1. Et hinc etiã est, quod venatio prohibita mensibus Martio, Aprili, & Maio, ea ratione quod tunc oua destituantur, si aues aucupentur, adhuc prohibita censenda est, etsi nulla tuac oua esse, legitima probatione constiterit: quia hoc tempus à lege constitutum est, vt in l. 1. tit. 8. lib. 7. Noue Compil. & qui legis & constitutionis tempus non obseruat, dicitur non obseruare formam eius, vt in l. scire oportet, §. eo sequens. ff. de excusat. tutor. & in authentic. quæ supplicatio, C. de precib. Imperat. offerend. & ibi Bald. n. 6. & Paul. Castrenf. n. 1. Et quia quoties, vt hic, tempus est à principio vsq; ad finem limitatum, illud pro forma actus ad vnguem est obseruandũ, vt in simili determinatur à Baldo in l. liberti, libertorq; C. de operis libertorum, n. 15 vers. quandoq; ex illis operis, & in l. obseruare. §. fin. io 3. q. ff. de ofñc. proconi. & legati, & ex diuersis alijs Aucod. in responso 26. num. 3. Et quia istius tēporis sex mensiũ adiectio in fauorẽ agriculturę, & p̄ ipso agricola reo debitor positã est, cū tēpus pro reo positũ esse intelligatur, l. cū, qui Kalēdis, §. quoties, ff. de verb. oblig. in §. diem, instit. eod. tit. & text. in l. cū tēpus, ff. de reg. iur. non igitur erit in eius odiũ retorquendũ, l. quod fauore, C. de legib. & ibi glot & Bald. & communiter DD. & Modestini, eleganter in l. nulla, ff. eodem tit. & Bart. in l. quatuvis, ff. de pign. act.

Summarium capitis decimi.

Priuilegiũ respectu rei, quã deficiis, concessũ deficiit etiã, & illud meretur amittere, qui per contrariũ vsũ amittit n. 1.

Qui

*Qui permissa sibi abutitur potestate, an illam amittat? nu. 2.
Debuor à iudice cogitur laborare, ut creditoribus satisfaciat, praeterim qui agricola est. num. 3.*

*Quilibet iuxta suae artis ministerium laborare compellitur,
& sic circa reuersionem agricultor. num. 4.*

Si reipublice interest, ne quis rebus suis male utatur, iste publicas fauor magis agriculturae consideratur. nu. 5.

An agricola vagus praefinito tempore libertatis non laborans capi possit? Cap. X.

Questionem supra proximè adductam in fortioribus terminis proponere fas erit, quid si agricola illis sex mensibus, quibus pro ciuilibus debitis capi non potest, ita vageretur, & otio vacet, ut nulli agriculturæ ministerio incumbat, an adhuc capi pro talibus debitis possit? Ratio dubitandi oritur ex eo, quod agriculturæ commoditas sine facto hominis recipi non potest, ut dicitur de seruitute discontinua: sed homo non potest esse semper in actu, & operatione, ut dixit Bald. in l. 2. C. de seruit. & aqua, & tradit Gregor. in l. 15. tit. 31. part. 3. verb. *Sin obra*: meritò igitur inspiciendum erit, an agricola nonnunquam labori, an semper otio deditus sit. De illo, coius consilium necessarium est, superius à me fuit traditum: illud autem, quod nunc quaero, dissimile est. possum in eo, qui nunquam consilio agriculturæ inuit, sed qui sua opera, & labore pro mercede conductus agriculturæ solet intendere, vel suorum praediorum labori solet adici, & nunc pigritia, aut desidia detentus penitus intermittere, an istiusmodi homo hoc debeat privilegio potiri: non si publica utilitas consideretur, nulla est respectu illius, qui non laborat; ac si ipsius ho-

Comment. pragmaticæ

hominis prærogatiua attendatur, data esse iouenietur respectu laboris & culturæ à se facientæ, qui labor cū in eo non sit inq. otiū, & defidia, priuilegiū respectu rei, quæ deficit, concessum etiam deficiet, per text. in l. Titia. §. vsuras. ff. de legat. 2. cū similibus, quæ cessante causa priuilegium quoq; cessare præmittunt. Graue quippe est, & hoc ita indultum agricolis, vt laborato queat, indultū ceteri, si oriētur, quin contrariū esse reor illi adui, per quē obtineretur beneficiū, cū ex eo, quod ad vnum vsum sit cōcessum, per contrariū vsum austratur. l. cū decurionatus. l. priuilegia. C. de decur. lib. 10. text. in c. ex parte. 3. de priu. & in l. 6. ff. de Carb. edict. Quod impellit nonnullos dicere, nobilem viuis mer cimonijs se mūcipantem, tanquam contrariū nobilitati actum expedientē ipsammet nobilitatem amittere, vt ex l. ne quis. C. de dignit. lib. 12. & ex l. 20. tit. 2. p. 2. & ex alijs à me in hac interpretatione adductis. Quoniā, vt inquit D. Gregor. à Gratiano relatus in cap. priuilegium. 11. q. 3. priuilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abotitū potestate, text. in cap. cum accessissent, de cōstit. & ibi latè Pancr. & Fel. & Dec. n. 17. text. in l. 2. C. de iure dom. impet. Alex. cens. l. 101. lib. 1. Angel. in l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appellandū sit, Balb. de præscr. 4 p. 5 part. prioc. vers. quātō quæro, à n. 1. Et his, quæ de otio supra scripsi ad indagatiōem in huius veritatis adicio, q. multā malitiam docuit otiositas, vt habetur Eccl. si stes. c. 33. & sic æquum est, vt nemo ex malitia, & iniquitate sua cōmodū. & vtilitatē consequatur, text. in l. itaq; s. llo. l. cū qui §. is autem, qui te. §. si quis ff. de furtis l. in fundo, & ibi glos. verb. indulgendum ff. de rei vëdic. l. nō fraudantur. §. nemo. ff. de reg. iur. l. si ab hostibus. §. 1. ff. solut. matrim.

Verum

Verum enim vero, quia fraudi obuiandū est, & quod labori conceditur, ne sibi otium, & desidia vendicent, aliter quā per incarcerationem prouidendum erit. Exat enim Vlpiani sententia in l. congruit ff. de offic. Præsidis, quæ iudicem malis hominibus loca suæ iurisdictionis purgare debere deseruit, quæ in hoc casu executioni mandabitur, si agricolas istos otiosos laborare compellat, præsertim his mensibus, quibus pro ære alieno capi nō possunt, cū id iure statutum esse ostenderim ex Authent. de quæstoribus collat. 6. & ex traditis per Greg. in l. 4. tit. 20 p. 2. gl. 2. & nunc firmiori adiectione corroborō, dispositionem dicti Authentici procedere in agricola debitore, cū quilibet debitor à iudice cogi debeat laborare in vsuatis operibus, vt æs alienum ex operarum pretio creditoribus exsoluat, vt est text. in l. locum. §. sige. ff. de usufructu, per quem ita dixit Acendaius in responso 8. n. 6. sed ille text. solum probat laborem in solitis operibus, vsuatisque ministerijs versari debere: vnde si agricola cogatur laborare, in agriculturæ ministerio debet intelligi. Reliquū vt à iudice laborare cogatur in d. §. sige nō probatur, sed in d. Authent. de quæstoribus, præsertim ibi in §. si vero huius terræ, vnde dicunt Innocent. in rub. de oblig. ad rationem. & Panor. in cap. cū primū, & an. 27. in fine de re iudicata, quod si obligatus alicui ingreditur monasterium, & non habet in bonis, vnde satisfaciat, quod scribendo, vel aliud honestum opus faciendo, ille suis creditoribus satisfaciat, et si iam per quandam constitutionem Sixti Quinti, quæ anno millesimo quingentesimo octuagesimo septimo edita fuit, & incipit: Cū de omnibus ecclesiasticis cautum est, ingenti ære alieno supra vires facultatum suarum

O

graua-

Comment. pragmaticæ

granatos, vel reddendis ratiecinij, obnoxios, non aliter quàm ibi traditur, in monasterium recipi. Ex quo dicto Innocentij, & Panormitani, etiam patet, compellendum esse debitorem, iuxta suæ artis ministerium, ut creditoribus satisfaciat, laborare. Quod potissimùm hic locum sibi vendicat, cum agricultor utilissimam omnium operam perficiat in agrorum excolatione, ut, ex d. & Authent. de quæstoribus. Id quæ nõ sine pœna fuit veteribus Romanis, sed erat opus Censorum, Censoresque ærarium faciebant ad hoc, ut si quis post habito colonorum ministerio passus fuisset agrum suum sperdescere, eumque indiligenter curasset, nec purgasset, neque arasset, siue quis arborem suam, vineamque habuisset derelictam, id obnoxium erat totæ, animadversioni; Censoriæ, ut Gellius Noct. Atti. narrat lib. 4. cap. 12. & refert Renatus de privil. rusticorum lib. 1. part. 1. cap. 9. in fine. Ex quo patet, quod etsi agricolæ, nullis debitis granati sint, laborare tamen sunt compellendi, nam etiam si forte in ciuitate vendiderint, minutim vendere teneantur, ut citius ad opera rustica reuertantur, text. elegans, & ibi glos. verbo tradere in l. 2. ff. de nundinis, & Platea in l. colonos nunquam. C. de agric & censu. versic. & ex ratione huius legis, Ripa in tractat. de peste, titul. de remed. præseruat. num. 225. ubi ante & post multa in agricolarum fauorẽ cumulat, & Mex. Pontius in pragmaticam panis. conclusionẽ 1. num. 40. In quo maxime utilitas reipublicæ illa splendet, quæ neminem suis rebus malè uti deposcit, ut in §. ultimo inst. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. l. 2. & ibi notatur. ff. eodem tit. Et hinc est, quod prodigo, qui nec finem, nec modum habet expensarum, sed bona sua dilapidando, profundit, bonis interdicitur,

in fauorem rei frum Lib II. 106

tur, & eorum prohibetur administratio, & sub curatore redigitur, text. in l. 1. §. 1. ff. de curat. furiosi, l. is cui bonis, ff. de verborum oblig & in authent. vt determinatus sit numerus clericorum, & ibi Ang. in §. si verd. Si igitur iudex ex officio hunc potest curatorem constitucere, & sub eo redigere, quem talem esse cōstiterit, vt in l. cum deliberarent, & ibi Bart. ff. de curat. furiosi, & in l. hoc autem in principio, ff. ex quibus causis in possessionem eatur, & Gregor. in l. 1. tit. 11. part. 5. verbo, *Guardador*. Si enim expedit Principibus, subiectos habere locupletes, vt in authentic. vt iudices sine quoquo suffragio, §. considerauimus, collat. 2. Si denique legibus & constitutionibus sanctè caueri, & prouideri potest, ne subditi rebus suis malè vtantur, vt in d. l. 2. & ibi notatur, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, & ex traditis per Aueodan. de mand. princ. lib. 1. capit. 14. numero 3. & sequent. quareo magis in proposito casu, vbi & expresse tantum est, vt in d. authent. de questoribus, & vbi magis quàm in ceteris rebus publicus fauor, & Reipublice suprema vtilitas consistit, text. optimus in d. l. 2. ff. de nundinis; vbi Calistratus de agrorum præsertim cultoribus agens, vt ex dispositione, & verbis legis constat, inter alia subdit hæc verba. Denique summæ prudentiæ, & autoritatis apud Græcos Plato cum iustitiam crearet, quemadmodum ciuitas benè, & beatè haberi possit, in primis istos negotiatores necessarios dixit: & alibi probatum est à me, inter omnia ad vitam humanam necessaria, primas obtinere frumentum, quod ex agris benè cultis percipitur, quicquid, quibus eget oatura, proferunt, secundum Stobæum de agric. ferm. 56.

Comment. pragmaticæ
Summarium capituli vndecimi.

- P**riuilegiatus an gaudet privilegio contra pariter priuilegiatum? num. 1.
*Quedam praxi recepta sententia referuntur ad huius nostra
questionis resolutionem. num. 2.*
*De duobus priuilegiatis praefertur qui practice habet priuile-
gium, aut qui certat de damno vitando. num. 3.*
*Exemplum proponitur de privilegio, quod habet Ecclesia in
causa praescriptionis. num. 4.*
*An privilegium agricolis concessum deficiat, si causa propter
quam conceditur, deficiat idq; nonnullis exemplis diluei-
datur. num. 5.*
*An concedatur filiis, mortuo patre, quod eius contemplatione
filiis conceditur. num. 6.*

*De agricolis pariter priuilegiatis certanti-
bus eruditè differitur. Cap. XI.*

- R**eliquum tamen est inquirere, an etiam contra eius-
dem conditionis alium competat hoc priuilegiū
cum in iure certum sit, priuilegiatum non gaudere
priuilegio contra pariter priuilegiatum, l. non solum,
§. de viuo, ff. de ritu ouptiarum, l. sed & milites in prin-
cipio, io versic. corqualitas enim, ff. de excusat. tutor-
um, & in l. assiduis in fine, C. qui potiores in pignore
habeantur, cap. fin. de ordine cognitionum, Panormi-
t. in cap. in presentia, num. 40. & Decius oom. 51. de pro-
bat. lason io l. si domus, §. de euictione, numer. 33. ff. de
leg. 1. Tiraquellus latè de privileg. piz causæ prioileg.
26. Vnde si scholaris vult agere contra alium actio-
ne competenti ex authentica habita, C. ne filius pro-
pater,

patre, cessabit illius Authenticæ priuilegium; quia pariter est priuilegiatus, in dict. l. sed & milites, & Bald. notat in l. 2. C. de priuileg. fisci, quem sequitur Decius ubi sup. & Gregor. in l. 5. tit. 3. p. 3. in gloss. 2. propè finem. Ex quo infert ipse, quod si quis priuilegiatus trahendi in iudicium ad Regiam curiam, conueniat in curia alium, eodem priuilegio insignitum, si conuentus ex suo foro extrahi noluerit, audietur, cum conquassatis priuilegijs reddatur ad ius commune. Pro quo facit doctrina Ioannis Plateæ in l. 2. C. de vsuris fisci. lib. 12. num. 3. versic. si autem, ubi in simili dubio potio- rem causam esse rei pariter priuilegiati ostendit: ac æquo monasterium priuilegium habet, ut excludat substitu- tum vocatum à testatore, ut in dict. cap. in præsentia, & io Authent. nisi rogati. C. ad Sen. Conf. Trebel. & in Authent. de sanctis. Episcop. §. sed & hoc præsentia, col. lat. 9. Ripa in l. ex facto. §. si quis rogatus numero 14. ff. ad Trebel. Couar. lib. 1. variatum. resolut. cap. 19. num. 7. Ioann. Gut. in quest. Canonice. cap. 32. num. 12. Et ta- men non utitur hoc priuilegio contra aliud monaste- rium substitutum, ut in dict. §. sed & hoc præsentia, De- cius in dict. c. in præsentia num. 51. versic. monasterium enim, Aleiatus in conf. 90. n. 11. lib. 9. Boerius in decif. 354. nu. 11. Et hinc etiã præcedit, quod agēs ex spolia- tione non potest recoueniri, nisi prius restituatur, per textum in l. si quis ad se suum. C. ad leg. Iuliam de vi pub. cum nec etiam ei respondere teneatur, nisi prius restituatur, capit. frequens de restitut. spoliatorum, lib. 6. cap. cum dilectus de ordin. cogit. cap. super spolia- tione, eodem titulo, nisi reconuentio sit super alio spo- lio: nam tunc respondere tenebitur, cum priuilegiatus non gaudeat priuilegio contra alium pariter priuilegia-

rum, vt annotat Panorm. in dict. cap. super spoliatione num. 2. & 3. cum seqq. & bene etiam Maran. de ordine iud. 4. part. dist. in dict. 6. num. 33. cum seqq.

3. Sed in casu proposito longè aliter dicendū erit, immò quòd etiam agricolæ instantia alius non possit agricola his mensibus pro ciuilibus debitis capi verum est, idq; multis rationibus probatur: nam quando duo idem priuilegium habentes contendunt, præfertur ille, qui in actu, & practicè habet priuilegium, vt io l. fin. ff. ex quibus causis maiores, & ibi Bart. & tradit domo. Couar. in relect. cap. possessor. 2. part. §. 2. num. 4. & quia in hoc priuilegiarum concursu rei causa potior est, ex doctrina Platez, & Gregorij vbi sup. cum reo potius quàm actori fauendum sit. l. Arrianus. ff. de act. & obligat. l. fauorabiliore. ff. de rog. iuris cap. inter dilectos in fine, de fide instrumentorum, capit. ex literis de probat. Ex quia hic licet ambo agricolæ contendentes sint priuilegiati, tamen id debet intelligi in eo casu, quo priuilegium suum possit consequi effectum, nempe quando est in terminis, vt agricola capi possit, & sic in hac contentione solum reperitur priuilegiata persona debitoris, vt illis sex mensibus capi non possit, vt in simili optimè dixit Panorm. in dict. cap. in presentia de probat. nu. 37. idq; voluit text. in l. verum. §. item queritur, & ibi Bartol. ff. de minorib. vbi si sunt duo priuilegiati, præfertur ille, qui cettat de damno vitando, vt hic agricolæ debitor, qui in hoc, vt capi non possit, & sic melius agriculturæ intendere possit, non leue detrimentum recusat. Idque est de geuino intellectu tex. in cap. auditis de integ. rest. vbi sicuti in d. §. itē queritur minor restituatur contra minorem, quia ille, qui laesus est, habet priuilegium, ita Ecclesia restituatur cōtra aliam in ca-

in fauorem rei frum Lib II. 108

In casu d. cap. auditis, quia solum Ecclesia, quę lesa est, habet priuilegium: & sic vnum est, & non duo priuilegia, cum vnus priuilegiatus de effectu priuilegij certet. Quod optimè annotauit Panormit. in d. cap. auditis, num. 8. Bart. in authent. quas actiones, num. 3. vtrū quandoque, C. de sacrosanct. Eccles. Iason in §. rursus, num. 59. inst. de action.

Quia ille agricola, qui petit, non habet priuilegium vllum circa rem in petitione deductam, sed ille, contra quem petitur, habet, ne capiarur, ita vt in actione passiva, non in actiua sit priuilegium considerandū: quemadmodum Ecclesia non habet priuilegium in præscribendo contra alium, etsi habeat ad hoc, vt contra eam minùs, quàm quadragenaria præscriptio non procedat, vt in cap. de quattuor, & in cap. illud, & in cap. ad aures, de præscript. authent. quas actiones, C. de sacrosanct. Ecclesijs, l. 26. tit. 29. p. 3. & ibi Greg. glos. 1. & latissimè prosequitur Balb. de præscript. in §. princip. parte à principio. vsq; ad questionem septimam: idq; in specie notat idem Panormit. in d. cap. ad aures, num. 3. vbi ait, in præscriptione passiva, non in actiua habere priuilegium & non obscure voluit dominus Conar. in d. reg. possessor. part. 2. §. 2. num. 4. versic. sic sanè in specie.

Vltimò, quia hoc priuilegium non est concessum personę principaliter agricolarū, sed accessorie ratione causę, scilicet, vt agriculturę vacare possit: quare vti non adest causa, vt hic in eo, qui petit agricolam capi, non aderit priuilegium, ex l. Titia Scio, §. vsuras. ff. de leg. 2. & ibi Bart. & Bald. & ex notatis per Muxellānum in cap. 1. num. 2. cum sequent. de reg. iuris libro 6. cum sit notissimum, deficiente causa, cuius contemplatione prerogatiua quolibet conceditur, eius fauorem,

Comit. pragmaticæ

& beneficium desicere, vt videre est in dispositione text. id l. 6. tit. 17. part. 3. vbi in armis & equo nobilis dehtoris executio fieri nequit, contemplatione nobilitatis, quæ personæ nobilis hæret, vnde nobili extincto, executio in eis fieri non prohibebitur, vt considerat Ignac de Lasarte in tract. de decima vend. & permut. capit. 19. num. 4.

Idemq; dicendum arbitror de eo, quod conceditur filijs ratione & contemplatione parentum, aut vxoribus favore maritorum, non concederetur eis mortuis, vt intulerunt Cino & Bald. in l. fin. C. de iniurijs gloss. in l. medicos, C. de profel. & medicis, in verb. medicos, lib. 10. l. archiatros, C. de metat. & epid. lib. 12. & illud, C. de episc. & cleric. l. si tibi, §. pactum, & l. hæred. ff. de pactis, l. fin. ff. de iniurijs cum congestis per Sebast. à Medicis in tractat. mors omnia soluit, part. 2. conclusionem 49. num. 134. Ex quo patet, reum agricolam solum habere priuilegium in hoc casu, vt incarcerationi non possit, ne pereat cultura, non verò actorem petentem eius capturam, cum in eo causa ista priuilegij, quatenus istud appetit, non inueniatur, præsertim cum si ad ius commune causæ redigatur, si priuilegiarum concursus conquassaretur, id etiam tantum inuenietur, vt in d. autent. agricultores, & d. l. colonos, & ex Renasol lib. 1. part. cap. 7.

Summarium capituli duodecimi.

Iri sui & facultati renouare quemlibet posse probatur,
& de nobilitatis renouatione num. 1.
De iure publico priuatorum pallis non offendendo ad questionem propositam disputatur. num. 2.

Iura

*Iure Regio quaſſio dicitur, & antiquis autoritatibus deſen-
ditur. num. 3.*

*Leges intendunt fauere Rei publicæ, ut ſi priuatum commodum
ſingulorum conſideret, caſq; ad Rem publicam ſemper ac-
comodari oſtenditur. num. 4.*

*An renunciatio iſta iuramento corroborari valeat? & ratio
huius pragmatica perpenditur. num. 5.*

*Actus principaliter priuato cõmodo prohibitus, an roboretur
iuramento? & hæc ſententia à noſtro caſu ſecernitur. n. 6.*

*Ratio propter quam hæc renunciatio iuramento confirmetur
adducitur, & vnum de peſte notatu dignum traditur. n. 7.*

*Nec actus fauore publico prohibitus iuramento confirmatur,
nec in præiudiciũ Reipublicæ ſacramentũ obſeruetur. n. 8.*

*Contra publicam utilitatem, nec petendum, nec concedendum
eſſe demonſtratur. num. 9.*

*Multa proponuntur, quæ ab inuitis, & reſiſtantibus homi-
nibus ob publicum fauorem omnino fieri oportet, & ſunt
facienda. num. 10.*

De etiã inuito, ad publicã utilitatẽ menſunt præparanda. n. 11.

*Quare quis agros ſuos præta efficere nequeat, ad hæc inten-
tum proponitur. num. 12.*

*Agricola fauori pragmatica renunciantes
an pro ciuilibus debitis capi poſſint? Ca-
put XII.*

Non dubitatur, an beneficio huius legis
agricola renunciare poſſit, ad hoc vt pro ciui-
libus debitis capiatur: nec aliter mutui cõce-
di iam vidi, niſi hæc expreſſa renunciatio fieret: nã cui-
libet ſuo iuri, & facultati renouere licet, ex diſpoſitio-
ne tex. in l. ſi quis in cõſcribendo, C. de pactis, l. iuris gen-

L. 1111

num. § si paciscat, & l. pactum, ff. eodem tit. l. si iudex, ff. de minor. text. in cap. accedentibus, & in capit. si de terra; de privilegijs, cap. statuimus de regular. text. in cap. quàm periculosum, 7. q. 1. Nec remittētibus aſſolones ſuas regressus erit ulterius ad eas, ut in l. quæritur, §. si venditor, ff. de edil. edict. idēq; nobilis, quem Hispani hidalgum vocant, si privilegio nobilitatis renunciaverit, pro civilibus debitis poterit in carcerem mitti, si tamen deficiant bona, quibus exsoluere possit, ut post longam disputationem resoluit domin. Couarr. in cap. quāvis pactum de pactis, libro 6. 2. parte in initio 2. num. 1. cum sequent. vsq; ad finem. Sed omissis alijs, quæ idem Couarr. ibi congestit, & Did. Perez in l. 1. titulo 2. lib. 4. Ordinam. in illa questione, An privilegijs nobilitatis renunciari possit: & ab huius temporis viro Ioan. Gue. in singulari tract. de iuramento confirmat ferè per totum, ne actum agere videar, & à Corneo & antiquioribus in authent. sacramēta puerum, C. si adversus venditionem, & in alijs locis ab ipsis supra iunioribus relatis, intrepide tenendum erit, nullo pacto, aut conventionē, aut renunciatione huius legis beneficio per agricolam posse renunciari: nam & advocati, in quorum munere non tam omnibus communis versatur utilitas, si officio aduocationis renunciaverint, adhuc pro debitis civilibus capi non poterunt, & hæc renunciationem obtentum fuisse non valere affirmat Baeza de inop. debitore cap. 16. num. 153. refert Azedo. in lib. 4. Compilationis ad l. finalem tit. 21. num. 58. & in hoc casu non solum Reipublicæ, sed omni Regno interest, ut rustici agriculturæ sedulo vacent, ut in l. 2. C. de collat. fundi par. lib. 11. & ibi notat Ioan. de Placentia, & alij passim, & ita prædixi, & à me alteris auctoritatibus

tatibus repetitur sententia, q. omnia ad vitā necessaria
 ex istis suppeditantur. Et sic nimirum si istud ius publi-
 cum, in quo agricultura consistit, pactis priuatorum
 non offendatur, text. est in l. ius publicum. ff. de pactis,
 & in d. l. ius gentium. §. si pacificat. ff. eodem tit. vbi
 non tenet conuentio de oon facienda denuntiatiooe
 noui operis de republ. l. quod de bonis. §. 1. ff. ad leg.
 Falcid. gloss. lare in d. l. ius publicum, & ibi bellissime
 Bart. & declarant optimè Paul. Castrenf. & Iason ibi,
 & Paorm. in cap. si diligenti, nu. 4. de foro competen-
 ti, idem Panorm. io cap. ad Apostolicam de regul. text.
 & ibi Bart. & Ioann. de Platea in l. quemadmodum. C.
 de agricolis & cēsit. lib. 11. Et hinc infertur intellectus
 ad textum io l. Senatus. ff. de contr. empt. & ad Lexete-
 ra. ff. de leg. 1. vbi marmora, aliasque res affixas qdibus
 ideò distrahi non licet, cum rei publicæ ioterfit publi-
 ca ædificia, aut priuata conseruari, ne ciuitates, aut op-
 pida deformentur, vt notat etiam dom. Conarr. in d. c.
 quannis pactum. 2. parte. §. 1. num. 3. cum traditis etiam
 per Did. Castellum in l. 5. n. 3. prope finem, & quia lex
 ista prohibet uā est, cum agricolas pro ære alieno car-
 ceri mancipari prohibeat, dicit enim, *Que las personas*
de los dichos labradores no puedan ser presos por deuda al-
guna, &c. Et sic iuri prohibitio rennunciari non potest,
 gloss. in verbo fideiussorum in l. 1. C. ne fideiussores do-
 tium dentur. Bart. in l. de his num. 3. ff. de transact. & tra-
 dit. Franc. Curtius consil. 68.

Quod antea etiam in alijs instrumentis agriculturæ
 necessarijs dispositum erat io l. 5. tit. 17. lib. 5. ouer Cō-
 pilat. ibi *O pleito, o posura, o renunciacion.* Et ibi Ioā. Ma-
 tion. in gl. 1. & annotarat Gregor. in l. 4. tit. 13. p. 5. in gl.
 1. & in hac pragmatica iterum declaratur in cap. 5. ibi

Sin

Comment. pragmaticæ

sin embargo de qualesquier renunciaciones q̄ dello hizierem.
 2 Ex quibus percipitur, talia instrumenta etiam pacto, cō-
 uentione, aut reuuntiatione ioterposita, capi non pos-
 se, cum in hoc publica consideretur vtilitas, quæ sicut
 in hoc casu eadem ratione consistat, dispositio eadem
 debet obseruari, cum æque per agricultorem, ac per in-
 strumenta hoc commune bonum obtineatur, & sic pri-
 uatorum pactis tolli non debet illud, quod nō ipsorum,
 sed omnis reipublicæ causa factum est, à qua quidē ius
 istud auferri nequit per textum in l. id quod nostrum.
 ff. de reg. iuris, & per textum in cap. ab eo de elect. lib.
 6. Proomit. in d. cap. si diligentia 4. & in d. l. ius publi-
 cum cum similibus. Nec oberit, si dicatur legem istam
 priuatum agricolarum commodum respicere, ne ca-
 piasur, vt melius rebus suis familiaribus possint intē-
 dere, nam etsi publicum, & commune bonum respici
 deprehendatur ex l. i. C. de agric. & censit. cum ibi no-
 tatis, & ex lege i. C. de collation. suodi patrimon. & ex
 præfatione huius legis, ibi: *Por animar y e. forçar mas a*
quelal branca no effe, y para consruncion y aumento della.
 4 Tameo si priuatum aliquod commodum respiceretur,
 nihilominus lex ista, cuius mens inspicienda est, prin-
 cipaliter reipublicæ f. uorem intendit, sicuti de alijs si-
 milibus solet dici, vt in cap. erit autem. vbi Archidia. &
 in cap. factæ. 4. distinct. D. Thom. 1. 2. q. 90. articulo 2.
 Accusius in l. 1. § huius studij. ff. de iustitia & iure, Bar.
 in l. ambitiosa, num. 9. ff. de decet. labor. faci. & refert
 Navar. ab Azpilcoeta in cap. inter verba 1. q. 3. concl.
 5. num. 43. cum sequent & ex eo Couarr. in d. cap. quā-
 uis pactum. 2 part. 4. l. nu. 6. & ex Couarr. Ioan. M. ricio.
 in l. 2. tit. 2. lib. 5. nouæ Compilat. glof. 5. nu. 18. quibus
 adijce singulare dictum Arist. 4. Polit. cap. 1. *Sunt enim;*
 inquit,

inquit, *Leges omnes ad Rempublicam accommodanda, & alia referentem*. Alfonso de Castro lib. 1. de potest. legis pœnalis cap. 1. post sex columnas, & sic meritò si ea: ū tior Republicæ proueniens, priuatorum pactis non obnubiletur, cum ex iure ipso publico certissima vitæ solatia proueniant, & infirmorum auxilia, potentiam fræna, arma, vnde securitas venit, & conscientia proficit, vt ex Cassiodoro lib. 3. variat ū lect refert Greg. in lto. tit. 1. p. 1. in gl. vltia. Vnde meritò procedit conclusio, vt et si agrorum cultores bona agriculturæ, personasve ipsorum pignori, vel incarcerationi sopponant, ex expressa conuentione, & renunciatione privilegijs, adhuc nec bona capi, nec personæ incarcerationi debeant, vt. in d. *Executores* sensu Bart & Negusan. in tract. de pign. parte 2. memb. 3. n. 49. & loquitur Menochius de arbitrarijs lib. 2. cent. 4. cas. 378. num. 15.

Sed quia multa sunt, quæ à legibus fieri prohibentur, ^f quæ tamen iuramento confirmantur, & valent, succelluè sequitur differenda quæstio, An renunciatio ista, quæ in præcedenti casu simpliciter facta non tenet, si iuramento ab agricola præstito stabilita sit, conualescat ad hoc, vt virtute iuramenti incarcerationem pro ciuilibus debitis mitti possint? Mouet me vetustum illud, quod iuramentum sit obseruandum, quoties seruari potest sine ioteritu salutis æternæ; iuxta textum in cap. cū contingar, cap. intellecto de iure iurando, & text. in d. cap. quamuis pactum de pactis in 6. & cap. licet mulieres de iure iurando, eodem lib. & in authent. sacramenta puerorum, C. si aduersus vendit. & ibi sarrè & eleganter Corneus, & Baldus, & communiter Doctores. Lex enim ista videtur principaliter respicere agricolæ cōmodum, vt non capiatur pro ciuilibus debitis, & sic possit

Comment. pragmaticæ ci

possit agriculturæ vacare, suisq; necessitatibus subue-
nire: nam etsi dixerim sæpè, rationem esse fauorem pu-
blicum, ne agricultura intermittatur, vt ex præfatione
pragmaticæ constat; tamen ex pau'ò superioribus ver-
bis eiusdem præfationis, ibi: *Viendo entendido como los
labradores que cultiuan la tierra, han venido a necesidad,
demasiada que toman fiado lo que siembran, y ganados con que
labran: y así las tierras por ser mal cultiuidas, no acuden
con el fruto que solian, y con lo que dellas cogen, no pueden pa-
gar lo que deuen, y vienen a ser presos y fatigados, y que las
otras personas que tienen cortijos y heredades de pãlleuar, las
dexan sin cultiuar, ni aprauecharse dellas.* Colligitur priua-
tum agricultorum, & dominorum prædiorum, com-
modum attendi, in quod hæc potissimum verba diri-
guotur. Quæ ratio, cum ex præfatione colligatur, vt
præcipua & finalis consideranda est, vt in capit. 1. libro
1. in his Commentarijs dixi, modòque adicio, id pro-
bati ex traditis per Bald. in 1. constit. Codicis, §. quibos;
num. 1. & per Cepolam consil. 34. causarum ciuiliu,
col. 2. num. 3. incipit, Casus, & alijs plurimis citatis per
Mex. Pont. in 1. conclusionem pragmat. panis, num. 84.
& 85. Quòd cum principaliter lex vtilitatem agricolæ
respiciat, etsi secundario Reipublicæ commodum, pa-
cet, quòd renuocari possit, maximè iuramento præsti-
to, quia actus principaliter priuatam vtilitatem atten-
dens, & minus principaliter publicam, poterit iuramē-
to confirmari, vt tradit Bartol. communiter receptus
in L. si quis pro eo, num. 8. ff. de fideiuf. quod latissimè
exornat dom. Couar. in d. cap. quauis pactum. 2. par.
§. 1. q. 5. & 6 Et sic videtur, quòd renuocatio ista, si iure
iurando coeroboretur, conualescat, vt ea sic interposita,
agricola capi possit.

Sed

Sed his non obstantibus, nullo p^oesse iuramento cō-
 firmari, dicendum est, quia ratione publicæ vtilitatis,
 & communis fauoris legem istam coeditam fuisse,
 sapissime dictum est. Sed quia eius fauor & cōmo-
 ne bonum, nisi per agricultores obtineri nequit, idē
 eorum personas respicit, quod ex dispositione text. in
 dicto cap. si diligenti, de foro compet. manifestē de-
 prehenditur. nō si ibi clericus, etiam interposito iu-
 ramento, non potest renuntiare priuilegio faci, vt co-
 ram iudice seculari conueniri possit, idē procedit,
 quia istud priuilegium ob factas res, quæ ab ip̄s cle-
 ricis tractantur, spectat ad ius publicum, vt in l. i. §. hu-
 ius studij, cum similibus. ff. de iustit. & iure, & notat Pa-
 normit. in dicto cap. si diligenti, num. 3. Felio. num. 16. &
 melius dom̄n. Couarr. vbi sup. in 2. parte io initio nu.
 9. Ac ita in specie, quia si agricola, nec capi, nec priuile-
 gio, vt ne capiatur, renuntiare, nec renuntiationem iu-
 ramento cōfirmare potest, idē procedit, quia istud
 priuilegium propter excellentiam rerum, quæ ab agri-
 cultoribus expediuntur, ad publicam vtilitatem spe-
 ctat, ex d. l. i. C. de collar. fund. patrimon. lib. 11. & ex
 adductis in princ. huius tractatus cap. 1. & est rex. & ibi
 Battol. in l. quemadmodum, C. de agri & censit. lib. 11.
 Couarr. in d. cap. quauis pactum. 2. parte. §. i. num. 2.
 vbi ait, idē contractum in d. l. quemadmodum iura-
 mento voo confirmari, quia publicam vtilitatem re-
 spicit, ne agricultura detrimentum patiat̄ in graue
 rei publicæ dispendium. Et inter alia multa, quæ ex hīs
 commentariolis percipi poterunt in fauorem huius
 rei rusticæ studij, hoc vnum notatu dignissimum ar-
 bitror, quod cū tempore pestis ciues compelli iure
 optimo possint, vt ostia ciuitatis ab aduenis, & itine-
 rantibus

Comment. pragmaticæ

rancibus seruent, cùm in eo publica versetur utilitas,
 cuius tantus fuit zelus apud antiquos Romanos, quòd
 statim honoris apices assumentes abiecta priuata cha-
 ritate, publicam induebant, nec etiam filios plorabant,
 quando in bello mortem pro re publica sustinebant, ve
 autor est Valerius lib. 5. cap. 6. & vt ait Tullius lib. 1. de
 Officijs, non solum nobis nati sumus, sed ortus nostri
 partem patria vendicat, partem amici. Tamen roistici
 non coguntur venire personaliter ad custodiam ciui-
 tatis, sed possunt seruire per substitutum, & hac adiecta
 causa, ne cultura deseratur, vt considerauit Plato in l.
 2. ff. de nundinis, & ita tradit Hier. Præuidellus in tract.
 de peste tit. de cæteris ad salub. ciuit. pertinen. §. con-
 uentus num. 4. omnia enim ad agrorum cultum perti-
 nentia extra causam sunt communium iuris regulariū.
 l. 1. §. de eo opere. ff. de aqua plu. ar. cen. l. fin. C. de ser-
 uit. & aqua, & Renat. de priuill. rust. lib. 2. l. parte cap. 1.
 num. 4. Hisque omisiss, dato quòd aliquis certè per-
 peram intelligeret, fauorem agricolarum hic respici,
 tamè adhuc ex hoc prauo intellectu rei publicæ utilitas
 & publicus fauor resuleret, cùm rei publicæ expediat,
 ne quis rebus suis male vtatur, vt in l. 2. ff. de his qui
 sunt sui, vel alieni iuris, & in §. ultimo, inst. eodem tit.
 vnde in fauorem publicum esse introductum patet, vt
 agricola, dū agrū colit, non capiatut. Quod cum ita sit,
 iuramento non poterit renuntiatio confirmari, ex eo
 quòd constitutum sit, iuramentum non confirmare
 actum fauore publico prohibitum, text. in d. cap. si dili-
 genti, & ibi Papormit. num. 4. versic. nota quod iura-
 mentum, text. in cap. ad Apostolicam de regular. l. ius
 publicum. ff. de pactis, late per eundem Couar. in d. ca-
 pit. quamuis pactum 2. parte in §. 1. à princip. cū multis
 num.

num. sequent. & ex traditis per Anton. Gomez de contract. cap. 14. num. 2. Mench. de successiooum creat. §. 28. num. 21. & 23. Nec obstat ea iuris decisio, quæ habet esse seruandum iuramentum, quando siue dispendio salutis æternæ seruari possit: nā ex iuribus, quibus hæc vera fulcitur sententia, vltcrius limitatur, nisi teneat in præiudicium tertij, nam tunc non seruari docet ea iura in d. cap. quous pactum, & d. cap. cum contingat. & d. cap. intellecto, & cap. licet mulieres cum similibus. Ex quo tandem apparet, quod si in præiudiciū tertij non est seruandum, minùs seruari oportebit, si in totius reipublicæ graue dispendium tendat, argumento text. in d. cap. si diligenti. l. priuatorum. C. de iurisdic. omni. iudic. & text. in Authentica res quæ. C. communi de leg.

Ex quo infero, quod et si ipsimet agricolæ impensius obsecrent, & efflagitent à Rege, vt hæc pragmatice in eorum, vel potius in agriculturæ fauorem edita deregetur, aut saltem quatenus eos capi illis sex mensibus prohibet, reformetur, vt facilius forsan creditum inueniant, adhuc eis sit denegandum: cum in talia contra publicam vtilitatem deerei minimè oporteat, vt in l. omnes, & ibi gloss. & communiter Doctores. C. si contra ius, vel vul. pub. text. in Authent. de mandatis Principum. §. deinde competēs, collat. 3. vbi Iustinian. postquam contra publicum ius decreta non ad impleri constituit, in fine subiicit: Si vero contra legem, aut contra publicam facta sint, hæc pro non scriptis esse iubemas: text. in l. neo damnosa, & in l. rescripta. C. de precib. Imperat. offerendis: eam & contra commune auxilium, & contra legem id fieret, vt patet ex d. Authent. agricul. tores cū similibus, ideo nec peti, nec concedi congruū

P
est,

10

est, vt de iure regni probatur in l. 4. tit. 24. partit. 3. ibi
*Otro si no pueden pedir merced al Rey, sobre cosa que sea daño-
 sa al Rey, o al Reyno*, text. in l. 24. tit. 18. eadem partita, &
 ibi Greg. gloss. 1. cui adde Bart. in extravaganti ad reprim-
 endum, verbo, non obstantibus, & Panormit. in cap.
 nonnulli, num. 10. de rescriptis, & de iure nouiori hu-
 ius regni est text. in l. 1. 2 & 3. tit. 14. lib. 4. nouæ Com-
 pilationis. Rexque potest inuito, & reluctantē agricola,
 hoc statuere, vt ipsemet agricola non capiatur, et si
 capi velit, postulet, & efflagitet: oam in persona agri-
 colæ, ipso etiam inuito, hoc decerni debet, cum in eo
 fauor publicus versetur, vt notat Bartol. in l. Stichus, n.
 1. ff. de peculio legato, vbi soluens pro inuito potest
 ab eo etiam inuito exigi, si eius præsertim ciuitatis vti-
 litatem debiti solutio respiciebat, vnde gloss. in capit. 1.
 83. distinction. verbo providendum, notabiliter dicit,
 quod inuito infirmo necessaria sunt medicamenta ad-
 hibenda, & tenet Speculator in titul. de salario. §. fi-
 nal. versic. quid si infirmus, per quæ etiam communis
 fertur sententia, quod si medicus, prohibente etiam
 infirmo, eum curauerit, poterit postea ab eo vel heredi-
 bus eius petere impensas, oam obstante prohibitione,
 quia vtiliter gestum est, etiam si infirmus ex illa infir-
 mitate decesserit, prout ex Tiraq. de vtroque retract.
 tit. de retract. conuent. §. 7. num. 10. & ex alijs tradidit
 Gutierrez in suis alleg. allegat. 7. num. fi. Et hac forsitan
 ratione, quæ à me adijcitur, quia casus mortalitatis non
 imputatur medico, quando non adhibuit remedia arti
 contraria. l. medicos. ff. de varijs & extraord. cogn. ac
 sicut non minus à carceribus inuitas etiam est liberan-
 dus, vt notat Paul. Castrélin Authent. si caprius, nu. 4.
 C. de sacrosanct. Ecclesijs, aut inuitus à seruitute redi-
 mendus,

mendus, vt in l. i. & 2. ff. de liber. cauſ. Ioann. de Imo-
la in cap. ex literis de pignoribus: aut ſicuti quis ex do-
mo, quam ſtatim rulturam certum eſſet, inuitus extra-
hendus eſt, vt ex Auguſtino refert Gravianus in capit.
Ipla pietas, §. item ſi duo a 3 q. 4. & idem ex eodem Au-
guſtino in capit. & qui emēdat. 45. diſtinct. vbi ait: Mul-
ta enim bona præſtantur inuitis, quando eorum conſu-
litur vtilitati, non voluntari: quia ipſi inueniuntur ſi-
bi inimici: & text. in l. ſolucendo, ff. de neg. geſtis, vbi
Caius ait, meliorem cuiuſvis etiam inuiti cōditionem
quemlibet facere poſſe, & ibi gloſ. verbo eum, quæ cl-
rar concordantes, & communiter Doctores, & gloſſa,
verbo inuitis in d. capit. & qui emēdat. Bald. & Paul.
Caſtreos. in l. fin. C. de negot. geſtis, idē Paul. & Alex.
in l. quantiſ, ff. ſolut. matrim. Socin. conſil. 26. vol. 1. co-
lum. pen. verſ. ex his, quæ in factō. Vbi eleganter dicitur
in fauorem Reipublicę inuito, & reſelectate domino
caſtri, poſſe in eiſdem caſtri deſenſione expeoſas fie-
ri. Quod dictum refert, & ſequitur Greg. Lop. io l. 12.
tit. 12. p. 5. verbo, *Contra defendimientō*, vbi etiam addit,
quōd Rex poteſt fortificare locū meum, me etiā inuito,
vt facilius, aut melius inde bellū inferat, aut ſe tueatur,
ex Bald. in l. ſi in aliquā in ſine principij, ff. de offie. Pro-
conſulis, & leg. text. in l. i. & ibi notat Ioſo. de Plat. &
Bart. C. de nauib⁹ nō excuſ lib. II. vbi cuiuſvis etiā relu-
ctantis nauis ad publicam vtilitatē ſub pœna publicatio-
nis præparari debet. Pro quo etiā facit rex. in l. fin. §. Ti-
rius, ff. de pignor. actione, vbi Bart. n. 3. dicit, iudicē poſ-
ſe compellere hominem abiectum, etiā inuitum, vt ſit
carnifex, aut executor ſententię, prout etiā ſequitur
illū Paris de Puteo in 2. parte ſyndicatus, verbo mōſt
volutus a. r. & Clarus in §. fin. præſerimin. quæ ſt. pe.

Comment. pragmaticæ

vidua, verfic. sed pone. Nec non inuitus quis vendere compellitur ob necessitatem Reipublicæ, argumento text. in l. 1. in fine, C. de caduc. tollend. Ang. in §. final. in st. de donat. vel si religiosi non habeant locum ad habitandum congruentem, poterit vicinos etiam inuitus cogi vendere domum suam, vel aliquam rem suam favore publicæ utilitatis, ex l. si quis sepulchrum in principio, ff. de relig. & sumpt. funerum, Cepol. in tractat. de servitut. urban. prædiorum capit. final. & tenet, & probat Gregor. in l. 3. tit. 5. part. 5. verbo, *De vender.* circa medium, ac inuiti rustici compelluntur vendere frumentum in ciuitate potius, quam extra territorium, fauoris publici causa, vt auctorauit etiam Mexia Pontius in pragmat. panis, 1. conclus. num. 14. & quod magis est, cum contractus mutui sit graciosus, nec vilis ad mutuum iure optimo compelli possit, tamen ista ratiooe, de qua nunc agitur, præsertim quando necessitas Reipublicæ immineret, ditiores compelli possunt mutuum dare pecuniam, vt postea paulatim satisfiat eis imposita collecta, l. 1. C. de omni agro deserv. lib. 11. & ibi Ioan. de Platea, & ex eo, & ex Guiller. tradit idem Gregor. in rub. tit. 1. par. 5. verbo, *De gratia.* & eadem ratione, qui habet hospitium, inuitus tenetur hospites recipere, & Doctor consulere, & Notarius instrumenta conficere: & tandem quilibet artifex officio suo vti compellitur, Bartol. in l. 1. ff. furti aduersus nau. Philip. Decius in l. inuitus num. 9. de reg. iuris Roxas in epit. successio. cap. 10. num. 50. & innumera bilibus rebus probari posset multa pro communi utilitate esse receptæ contra strictam disputandi rationem, vt ex Hippolyt. in praxi, in §. aggredior, num. 61. & seq. & Mex. Pont. vbi sup. in princip. n. 2. Et hinc est, quod

usu receptissimum, & denique definitum sit, dominos
 priuatos agrorum non posse agros eosdem prara effi-
 cere, cum id contra commune reipublice bonum ten-
 dat, ut tradit dominus Couarr. in pract. quæst. cap. 36.
 num. 3. verſi quicquid sit iure communi, & ex eo ad li-
 teram refert Mex. Pontius in declaratione legis Toloti
 9. part. 2. fundamento, num. 68. & facit text. in l. 14. tit.
 7. lib. 7. nouæ Compilationis circa finem, ibi: *Porende
 como ordenança hec ha en per'nyzio de la republica, por la
 presente la reuocamos.* Ex quo quanta sit agrorum, qui
 frumento inseruiunt utilitas, quantave eorum necessi-
 tas splendeat in ciuitatibus, oppidis, vicisque omnibus;
 nemo est, qui ignoret: quippe cum videat pratis etiam
 anteferri, quibus veteres Romani primas in agricola-
 rione tribuerunt, ut autor est Recoatus de privileg. ru-
 sticorū, lib. 2. cap. 3. 2. part. Et non obstante quod prata
 ista suodi appellatione uolant, ut ait Scevola in l. Sciz.
 § tyranne. ff. de fund. in str. ac in eistam publicam cō-
 sistere utilitatem inueni, ut nonnuquam vetitum sit,
 ne non tantum in alienis pratis armēta pascant iouito
 domino, sed et proprietarij quidem in sua prata pecus
 immittāt illic post primam illorum herbā exsectam,
 ut probat idem Reuz. ubi sup. in princip. dict. cap. 3.
 Iure igitur optimo etiam ad instantiam agricolarum
 nequaquam hanc saluberrimam sanctionem derogari
 expediet, aut in aliquo remitti, cum ad commune bo-
 num, & non ad priuatum cuiusvis facta sit, ut dicit Iu-
 dorus in cap. erit a rem 4. distinctione, ibi: Nullo pri-
 uato commodo, sed pro communi ciuim utilitate
 conscripta. Aliter eōm, quæ cōmunia sunt, esset pro-
 hibere, & quæ omnium, ad paucorum petitionem tol-
 lere: quod nequaquam oportet facere Regem, ut in

21 Comment. pragmaticæ

quit Aode. de Ifera. in tit. quæ sint regalia, in verbo, Portus, col. 2. igitur publicum hunc fauorem, nec priuatorum pactis posse lædi, aut renuntiari, nec vlllo iure iurando renuntiationem stabili, oce ipsorum postulationem agricolarum admittendam in huius fauoris detrimentum, dicendum est.

Summarium capitis decimitertij.

Exceptio competens principali, competit etiam fideiussori, & an pro minore obligetur? num. 1.

De fideiussore sig. familias, & de muliere fideiubente, eiusve fideiussore, traditur num. 2.

Declaratur sententia de exceptione principalis fideiussori cōpetente ad intellectum l. Marcellus. ff. de fideiuss. nu. 3.

Quando si principalis liberari possit, eius quoque fideiussor liberetur. num. 4.

Cessio bonorum, & beneficium dilationis, an ad fideiussores regulariter extendatur? num. 5.

De fideiussoribus agricolarum opportunè disputatur. Caput XIII.

IAm dudum creditor existimans malè sibi hac lege cautum, venie à dādo mutuo agricolæ se abtineat, non abs te erit dissicere, an dato idoneo fideiussore, qui agricola non sit, sibi melius caueatur, & facilitatem ab eo exigendi habeat, vel an etiam fideiussor eadem se possit defensione tueri? Et quòd exceptio competens principali, competat fideiussori, probatur in l. 2. ff. quæ res pign. oblig. non poss. l. constitutionibus, & ibi Bald. C. de usuris, & in l. tam mandatori. C. de

in fauorem rei frum. Lib. II. 116

de non num. pecunia, & in omnes, C. de exceptioni-
bus. Et quia datus fideiussor in contractu pro minore,
qui dolose fuit deceptus, non tenetur, ac non solum mi-
nor, sed nec fideiussor quidem manet obligatus, vt ap-
paret ex l. 2. C. de fideiuss. minor. & ex l. 4. tit. 12. p. 5. &
ibi Greg. in gl. I. extendit, vt non solum precedat, si do-
lus ex proposito interueniat, sed etiam si re ipsa contin-
gat, vt in l. si quis cum aliter, ff. de verborum oblig. &
ex eleganti consil. Aocharran, quod ibi citat, quod pro-
cedit, etiam si fideiussor datus est in contractu, per
quem minor rem immobilem sine decreto alienat: nam
adhuc fideiussor non tenetur secundum Paul. Castrenf.
in l. 1. C. de fideiuss. minorum: & hac videtur sequi opi-
nionem Greg. Lopez in d. l. 4. verbo, *Porraten*, ex eo
quod in huiusmodi contractu nullitas inducitur sit, ex l.
magis puta, ff. de rebus eorum, & per totum C. de pre-
dijis minorum, cum vulgaris.

Item, quia fideiussor pro filiofamilias in contractu
mutui non tenebitur, quia exceptio Macedoniam com-
petens filijsfamilias, vt a solutione liberentur, secun-
dum texum in l. 1. & per totum, ff. ad Macedon. & in
§ illud, in st. quod cum eo, l. 4. tit. 1. par. 5. competit etiam
fideiussoribus, qui a tali etiam solutione liberantur, vt
in l. si pater, § non solum, & ibi Bartol. ff. ad Sen. Cons.
Macedon. & tradit Hip. de Mar. in rubr. de fideiuss. nu-
mero 269 & in l. 22. tit. 11. lib. 5. Noue Compilat. & ibi
Ioan. Marien. in gl. 1. r. a. n. 1. Et rursus, quia quemadmo-
dum mulier pro alio fideiubens beneficio Senat. Con-
sulti Velleiani iuuatur, vt nullo modo soluere teneatur,
vt in l. 1. C. ad Velleianum, & in l. 2. in fine, & ibi Greg.
notat titulo 12. parte 5. adeo vt si aliquid fideiussionis
causa soluerit, possit omnino repetere, glos. recepta

116

P 4

in l.

Comment. pragmaticæ

in l. cum quis, C. de iuris & facti ignor. quam sequitur ibi Anton. de Padilla o. 25. & Anton. Gomez. de contract. cap. 13. nu. 16, ubi dicit se in fortioribus terminis obrinuisset: ita etiam fideiussor datus pro muliere fidei iubere pro alio inuabitur Velleiani beneficio, ita ut soluere non cogatur, ut in l. si mulier contra fecerit, §. si. ff. ad Sen. Conf. Velleiani. mulierem, & ibi Bald. C. eodem tit. & tradit Hippol. in d. rub. de fideiuss. num. 270. & sic videtur, quod fideiussor pro agricola debitore, etsi agricola ipse non sit, eodem debeat beneficio, & fauore pragmaticæ uti.

Sed his non obstantibus, contrarium in hoc casu asserendum est: nam quæ præmittunt exceptionem principalis fideiussori competere, intelliguntur, dummodo exceptio cohereat rei, non personæ, ut ex supra citatis iuribus apparet, & in l. in persona. & in l. stipulatus esses, ff. de fideiuss. & l. final. ff. de pactis, Hippol. ubi supra num. 257. cui. addere textum in l. exceptiones, quæ personæ in princip. & in §. rei autem, ff. de except. & Dinum in cap. privilegium, num. 3. & 4. de regul. iuris libro 6. ubi ait, beneficium reale proueniens ex persona rei principalis competere fideiussori, beneficium autem personale proueniens ex persona rei ad fideiussorem non extendi: faciunt textus in l. privilegia, & in l. in omnibus causis, ff. de regul. iuris. Minus obest sententia de fideiussore pro minore decepto interueniente: nam hæc exceptio à re ipsa, in qua dolus versatus est, derivatur: nam si dolus non interuenisset, proculdubio fideiussor minoris teneretur, iuxta textum in l. Marcellus, ff. de fideiussor. l. 1. & 2. & ibi Bartol. Baldus, & Paulus Castrenf. C. de fideiussor. minor. textus in l. 4. tit. 12. part. 5. ibi: *Mas si en aquella cosa,*
& text.

in fauorem rei frum Lib. II. 117

& text. in l. in causis, ff. de minoribus, vbi beneficio re-
stitutionis, quo minor ratione minoris gratis vitur,
non gaudebit fideiussor.

Nec quicquam facit ratio de venditione sine decre-
to à minore facta, in qua fideiussor intercessit, & non
obligatus vltatenus mansit: nam ibi non subest princi-
palis obligatio, cui fideiussoria possit adhærere, vt pa-
tet ex l. si ad rem soluendam, C. de prædijs minorum,
& melius in l. si quidem, C. eodem titulo, vbi si aliena-
tio nulla est, restitutio non est necessaria. De quo la-
tè per Ariam Pinellum in l. 1. in 3. parte, num. 11. C. de
bonis mater. & latius per Mèchicà de successione.
§. 20 num. 71. & Greg. Lop. in l. 18. tit. 16. p. 6. & in l. 60.
tit. 18. p. 3. & in l. 4. tit. 5. p. 5. Et hæc solutio placuit Pau-
lo Castrensi in d. l. 2. C. de fideiuss. minorum, & eidem
Gregorio in d. l. 4. tit. 12. par. 5. verbo, *Per rationem*. Nec il-
lud de exceptione Macedoniani fideiussori competen-
ti quicquam præiudicat, eadem certe ratione, quia
cùm contractus matui à filiofamilias fieri prohibea-
tur, & annulletur, annullabitur etiam quicquam ex
eo sequetur, vtpote obligatio fideiussoria, ex lege non
dubium, C. de legibus, & textus in l. cùm lex, ff. de fi-
deiussor. vbi fideiubens in contractu à lege reproba-
to effectualiter non tenebitur, & ibi Bartol. & Paulus
Castrensi. notant: Quæ ratio ad solutionem argumen-
ti de Velleiano extenditur, cùm mulierem fideiussio-
nis contractum celebrare prohibitum sit, vt patet: &
sic manet expeditum, fideiussorem agricolæ huius le-
gis prærogatiua non pntiri, si fideiussor agricola non
sit, sicuti nec si fideiussor alicuius nobilis nobilitatis
prærogatiua gaudebit, cùm nec exceptio, ne quis con-
ueniatur. vltra quam facere possit, fideiussorieius com-
petat;

Comment. pragmaticæ

Petat, textus expressus, ubi Bartolus in l. et si fideiussor, ff. de re iudicata, & Doctores in l. tam mandatori, C. de non numerata pecunia, tradit Hypothesis in dicta rub. de fideiuss. num. 275. Et hinc inferitur, quod si quis cesserit bonis, & traditus fuerit cum argolla fratre creditoribus iuxta leges Regias, & de eo habeant creditores fideiussorem poterunt cum convenire, & ab eo debitum exigere, cum cessio bonorum per principalem facta eius fideiussoribus non prodest, textus in §. final, in ff. de replicat. & textus in l. 3. tit. 15. partida 5. inferitur etiam, quod si quis dilationem à creditoribus obtinuerit, saltem à maiore eorum parte, iuxta tenorem text. in leg. final. versicul. & si quidem, C. qui bonis ced. poss. l. & suum heredem, §. final. cum l. sequenti, ff. de pactis, & in leg. 5. tit. 15. partida 5. cum traditis per Alexand. in consil. 205. volum. 2. quamvis conveniri non possit, tamen eius fideiussor poterit conveniri ab illis, qui dilationem non concesserunt, cum beneficium dilationis quinquennij ad fideiussores non extendatur, per textum in leg. si precedente, §. huius, ff. mandati, Matheolanus in notabili 105. lason in d. leg. & suum heredem, §. hodie, numero 2. in 6. limitatione, ff. de pactis, Paulus Castrensis in leg. rescriptum, ff. eodem titulo.

Summarium capitis decimi quarti.

Excommunicatum publice vitandum, ipsumq. alios vitare debere, traditur, & quando num. 1.
Cum quibus licet potest excommunicatus communicare, & id in numero sequenti continetur num. 2.
Dominus an possit cum excommunicato de sua familia communicare? num. 3.

Chias.

*Cuiusdam legis Partita ratio defenditur, & de eo, qui potuit,
& non prohibuit clericum percusi, recensetur opinio. n. 4.
Quis non dicitur posse illud, quod honestè minimè fieri potest.
num. 5.*

*Agricola excommunicatus an agricultura intrèdere possit,
quæve illi de iure Canonico immunitas concedatur? nu. 6.
An peccet transgressor legis publicæ utilitatem faciens, &
de obseruatione huius legis infero Ecclesiasticos num. 7.
An qui non capi pro debitis possit, pro eisdem possit excom-
municari? num. 8.*

*Ex officio etiam publica utilitas erit curanda, tamq̃ ad iudi-
ces Ecclesiasticos pertinere quoq̃, maximè probatur nu. 9.
Leges civiles ob publicam utilitatem factas diuinitus per
ora Principum esse promulgatas, iura Canonice testatur.
numero 10.*

*Motus proprius P̃i Quinti in fauorem agriculturæ refertur,
& huius traditur quæstionis resolutio. num. 11.*

*An agricola pro civilibus debitis excom-
municari illis sex mensibus possint?
Caput XIII.*

RES agricolationis aded sanctæ ab antiquis ha-
bita est, adeoque sacra ab autoribus appella-
ta, ut meritò inter alias civiles hæc canoni-
ca quæstio veniat inserenda, an quemadmodum agri-
cola illis sex mensibus pro civilibus debitis capi non
potest, ita pro eisdem à iudice Ecclesiastico excom-
municari non possit? Quod iam dubium adduco ex eo,
quòdæque per excommunicationem, ac per incarcerationem ab agricultura amoveatur, quia excommu-
nicatus

nicatus publicè, denuntiatione præmissa, omnino vitandus est, vt habetur in constitutione Concilij Basilienfis, quæ incipit, Insuper ad evitanda, & ex communi Doctorum traditione, vt patet ex latissimè traditis per dominum Couarrun. in cap. alma mater, de sententia excommunicat. lib. 6. in 1. parte. §. 1. cum §. sequent. & per Ioan. Gutier. in can. quæst. capit. 1. vbi de vero intellectû Conciliorum in hoc casu Basilienf. & Constantiensis late, & insigniter egit, vt his allegatis, superuacue alix merito sint celsendæ allegationes, vbi hæc expressa sententia traditur, & exornatur. Et quia occante denuntiationem punctum quidem communicationis relinquitur: nam etsi, nisi publicè denuntiatus, etiamsi notorius sit, ab alijs non sit vitandus (omitto, quæ de clerici percussore traduntur) tamen ipse agricola, vel alius, qui excommunicatus sit, etiam ante denuntiationem alijs communicando regulariter peccat, & post denuntiationem grauius ipse peccat, quàm alij cum eo communicantes, & consequenter ante, vel post denuntiationem, tenetur se abstinere à fidelium communione, & consortio, vt est text. & ibi gloss. & Doctores in capit. illud de clerico excomm. misist. Syluest. in summa verbo, excommunicatio 3. in quæst. 5. late Couarrun. in d. capit. alma mater. 1. parte. §. 2. num. 11. & idem Gutier. vbi sup. cap. 1. num. 38. & Nauarr. in cap. 1. §. labore de pœnitentia distinct. 6. num. 24. in epiloگو, versic. constat item. Nec

2

obicit si dicatur, agricolam plerumq; opus, & ministerium agriculturæ per subditos, uxorem scilicet, filios, & alios de familia facere, qui omnes cum licite possint, & absq; peccato cum ipso agricola, licet excommunicato, cõmunicare, vt in cap. quociam multos. 11. q. 3. &

Dicitur

dius Thom. in 4. distin. 18. q. 2. art. 4. Nauar. vbi supra versic. facit, & Covarr. in d. capit. alma mater in 1. parte, §. 1. num. 8. & textu de iure Regio in l. 34. titulo 9. part. 1. ibi: *Otrofi no serian descomulgados los hijos y las hijas, que son en poder del padre que fuesse descomulgado, ni aqner se acompa^ñessen con el, nin los siruientes de casa, nin los labradores a soldados, que labrassen sus heredades.* Nam hoc procedit ratione necessitatis, quæ in ista communicatione consistit, vt de creditore dicitur, qui cum excommunicato licite communicare potest ad perendam ab eo debitam pecuniam, vt in capite si verò de sententia excommunicat. capit. intelleximas de iudicijs, & ibi communiter Doctores, & Covar. vbi supra num. 8. versic. sic & in capitulo, & in his terminis notat Nauar. io Man. Lat. cap. 27. de cens. Ecclesiaz numer. 27. debent enim patres vxori & filijs, omniq; familiæ alimenta, sicuti debitor pecuniam creditori, à quo inuito exigere alimenta possunt, vt habetur communiter in l. si quis à liberis, §. si quis ex his, & ibi antiqui Doctores, & Anton. de Lara latè, ff. de liber. agnosc. in textu, ibi: *Quod si non præstet, pignoriūscaptis, & distraxis, cogetur sententia satisfacere.*

Quæ ratio specialis vera est in suo casu, sed non est vniuersalis ad resolutionem istam, de qua nunc agitur: nam daretur, quod extra necessitatis huius causam filij. & de familia reliqui, communicare non deberent. Vnde Nauarri ratio in d. num. 27. vbi supra, nō videtur posse casus omnes comprehendere, sed text. in d. l. 34. titulo 9. part. 1. & ibi Gregorius in verbo, *Los padres, ni los señores,* id eò dicit procedere, vt excommunicato domino, omnes de familia possint communicare, non è contra, quia dominus potest faciliè inducere, vt ab
excom-

Comment. Pragmaticæ

excommunicatione possit, qui excommunicatus est, recedere. Sed hac ratione videtur, quod magis posset pater vel dominus inducere subditum excommunicatum, si ipsi communicare concederetur. Vnde hæc ratio, quam ex Hostiense, & alijs traxit Couar, vbi supra, nequaquam ei placere potest: dicit tamen, quod procedit ex eo, quod facius potest communicare cum socio excommunicato, ex glossa in cap. 1. 41. distioct. & ex alijs sibi traditis.

- 4 Sed hæc domini Couar. ratio minus satisfacere potest, cum si ex societate procederet, sicuti vxor, aut filij excommunicato marito, aut patri communicare possunt, ita pater, aut maritus posset vxori, & filijs excommunicatis communicare, cum ratio societatis in omnibus pariformiter procedat. Sed quia nostrum non est, leges Regias reprehendere, aut de earum validitate disputare, vt in l. sacrilegij, C. de diuersis rescriptis, de fendo ratione text. in d. l. 34. partitæ, tãquam veriore & efficacior, perperã à nonnullis intellectã: inquit oim: *Esto es porque los padres a los hijos, y los señores a los vassallos hã poderio de los enseñar, e de los castigar, que se guarden de fazer tales yerros, porque los ay a de descomulgar, lo que ellos non podrian fazer a los padres, nin a los señores, e si lo non fiziesse, son en culpa: ac si dixerit marito, aut patri tunc imputandum, si cum excommunicato subdito communicauerit. Ex quo facillè potuerit subditam vxorem aut filium, aut alios de familia ad satisfactionem faciendam, absolutionemque petendam compellere, vt Calixtus Papa inquit in c. sicut. 7. q. 1. quod alterius vxor, nec adulterari a aliquo, vel iudicari, aut disponi, nisi à proprio viro, eo viuente permittitur. Probarique potest ex Apost. 7. ad Romanos, vbi ait: *Alligata est vxor* legi*

legi viri, quamdiu vir eius vivit, & ibi optima glossa in dict. cap. sicut, in verbo indicari, text. in cap. placuit. 33. quæst. 2. text. elegans in cap. quantæ de sententia excommunicat. vbi est excommunicatus permittens clericum percuti, si poterat prohibere, & non prohibuit, & quia vxores à viris, non viri ab vxoribus defecundantur, vt in l. 2. ff. de iniurijs. Per quæ iura hanc rationem assignat Hostiensis in summa de sententia excommunicati. §. & quæ sit pœna, versiculus excusat circa medium, & id voluit Gregor. Lop. vbi sup. ex l. 2. ff. de iustit. & iure. l. liber homo la. 2. ff. ad leg. Aquiliam, vbi necesse est, superioribus in hisce obedire. Quicquid hoc sit, ad meum raien propositum sufficit, quod excommunicatus teneatur vicare alios, quauis alij non teneantur vicare illum, vt tradit Alphonsus de Castro lib. 2. de potest. leg. pœn. cap. 15. versic. circa istos, Nauarr. in d. §. labores, in fine versic. porro, ex fine extrauagantis, & id antea disputat erudire, vt solet, dominus Couarr. in dict. cap. alma mater. 1. part. §. 2. num. final. & Domi. de Soto in 4. distinct. 12. q. 1. artic. 4. in versic. secunda conclus. & Ioan. Gutierr. in dict. cap. 1. num. 38. & seq. & sic nullo modo potest agricola excommunicatus cum alijs communicare, & per consequens, nec agricolæ vacare, quod sine aliorum communicatione perquam difficile, & pene impossibile erit id effici; nam quod honestè non sit, nullus est credendus id posse efficere, vt inquit Papinianus in l. filius. ff. de condic. instit. ibi: Nam quæ facta lædunt pietatem, estimationem, verecundiam nostram, & vt generaliter dixerim, quæ contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum est: & ex his quæ præter auctiores in dict. l. filius tradit Aueodagius in responsio §. num.

o : Comment. Pragmaticæ

8. no. 9. Vides ergo agricolam, si illis sex mensibus ex-
 6 communicetur, cum vitate communionem debeat, &
 consortium hominum, agriculturæ non posse intende-
 re. Ipsa enim et excommunicatio id expostulat per
 propriam significationem, cum sit ab Ecclesiæ, & fide-
 lium communione & consortio segregatio, ut latissi-
 mè declarat idem Conarruu. vbi sup. à principio, &
 Nauar. in Manuali Latino capite 27. à num. 1. cum seq.
 & sic videtur, quòd cum ob publicam vtilitatem agri-
 coli illo tempore capi non possit pro ciuilibus debitis,
 ita eodem tempore pro eisdem non possit excommu-
 nicari: nam ius ciuile obseruandum est in foro Ecce-
 siastico in his, quæ contraria iuri Canonico non sūt,
 vel quæ iure Canonico disposita non inueniuntur, ut
 est text. in capit. 1. de noui operis nuntiatione, glossa
 ibi, & Panormitan. numero 3. & communiter Docto-
 res, & glossa in verbo temporalium, in capit. cum ad
 verum. 96. distinct. Archidiacon. in cap. si inter Episcopos
 6 quest. 4. idem Panormitan. eleganter in cap. Eccle-
 sia sanctæ Mariæ, num. 13. de constitut. Felin. in cap. 1.
 versic. tertia declaratio, de constitut. text. in cap. cle-
 rici, & ibi glossa, & Decius num. 1. de iudicijs gloss. in
 cap. externum de donat. & DD. communiter in l. priui-
 legia. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Quod cum ita sit, por-
 tionatione dispositio huius pragmaticæ in foro Ec-
 clesiastico obseruari debet, cum ius Canonicum, cuius
 semper in eo obseruantia vigere debet, idem ferme
 disponere videatur in capite fin. de tregua & pace, vbi
 Alexander Certius, inquit, Innocentius, ut presby-
 teri, monachi conuersi, peregrini, mercatores, ru-
 stici cunctes, vel redeuntes, vel in agricultura ex-
 stantes, & animi illa, quibus arant, & semina portant ad
 agrum

agrum, congrua securitate latentur. Contra quę textum nulla gaudebit agricultor securitate, si ad eod graui tempore messium incarcerationi e ecclesiasticę cęsurę subiaceat.

Et quia cū prohibitio huius pragmaticę ob publicam vtilitatem principaliter facta fuerit, transgressor peccabit mortaliter, vel venialiter, iuxta quantitatem, vel qualitatem commodi, aut incommodi publici, ex sententia D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. quem sequitur ibi Caiet. & Adrian. quodlib. 6. art. 2. tradunt Innoc. Andr. & Panormitan. in cap. quin plerique, de immunit. Eccles. idem Ant & Panormit. in cap. 2. de maiorat. & obed. vbi adducitur illud ex libro Regum, *Qui non obedierit Principi, morte moriatur.* Quod sic intelligūt omnes ibi, & in cap. nā concupiscetiam, & ibi Decius eleganter prope finem, de constitut. text. de iure regio sic intelligendus in l. 16. tit. 1. part. 1. & ibi Gregor. verb. *En la carrera de la muerte*, benē vt: semper dom. Couarruu. in cap. quanuis pactum de pactis lib. 6. 2. part. §. 2. numero 7. & idem Couarr. in cap. 1. num. 16. de testim. & idem in epitome de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 7. num. 9. Ioann. Matien. io l. 2. tit. 2. lib. 5. nonę Compilat. g. ol. 3. nu. 11. & alijs innumeris congestis per Mexia Petr. in pragmat. panis, conclus. 6. à numero 2. necessariò ergo obseruanda erit. Nec video, cur in Ecclesiastico foro huius legis dispositio non sit seruanda, præcipue cum suprà satis manifestè probauerim in lib. I. in cap. 11. d. cisionem præsentem obseruandam in fauorem clericorum, & monasteriorum, alteriusve cuiusvis Ecclesiastici: quod si contra alios velint ecclesiastici hac vti constitutione pragmaticę, necesse est, vt aduersos se, aliosque ea vti patiantur, vt in similibus passim pro e-

Q. dere